

บทที่ 4

สภาพปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

บทนี้เป็นการศึกษาสภาพปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้เข้าใจถึงประวัติศาสตร์ในเชิงพื้นที่ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลต่อเนื้อให้สามารถเสนอแนะแนวทางจัดการความขัดแย้งได้อย่างดียิ่งขึ้น ประกอบด้วย การศึกษาปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การศึกษาองค์ความรู้ในมิติปัญหาความขัดแย้ง พัฒนาการทางภูมิรัฐศาสตร์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กำเนิดขบวนการแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พัฒนาการทางภูมิรัฐศาสตร์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สภาพปัญหาความขัดแย้ง ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การศึกษาปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ลักษณะพิเศษของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้คือวัฒนธรรมของประชากรในพื้นที่ที่แตกต่างไปจากส่วนอื่นของประเทศไทย ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม โดยมีประชากรชาวไทยพุทธอาศัยอยู่เป็นสว่นน้อยกระจายอยู่ทั่วไปทั้งในเขตเมืองและชนบทของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส วิธีการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่นี้จึงมีอัตลักษณ์ที่เฉพาะและชัดเจน

ด้านการสื่อสารของประชาชนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่ใช้ภาษามลายู (ยาวิ) เป็นภาษาพูดในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นภาษาเดียวกับชาวมลายูทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่นี้มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับศาสนาอิสลาม และมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมหลักของคนไทยในพื้นที่และโดยทั่วไป อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมและบริบทที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ทั้งในแง่ของความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม รวมถึงการเกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชน แม้แต่การดำเนินงานตามภารกิจของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนก็จำเป็นต้องปรับตัวให้มีทิศทางที่สอดคล้องกับบริบทด้านพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป (บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และคณะ, 2551 ; คณะกรรมการการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2553) นอกจากนี้ เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2552) ได้กล่าวว่า สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่นหลายประการ

โดยเฉพาะเรื่องของประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นชาวไทยมุสลิม ทำให้เกิดความเฉพาะที่แตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ในประเทศ 2 ประการ คือ ลักษณะประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามและการเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ และเมื่อประกอบกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาวมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผูกพันใกล้ชิดกับมาเลเซียอย่างมาก เป็นผลให้เกิดปัญหาทางการเมืองและการปกครองของประเทศมาโดยตลอด เช่น ปัญหาขบวนการแบ่งแยกดินแดน โดยนำเรื่องของความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม มาเป็นเครื่องชักจูงให้ชาวไทยมุสลิมเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อรัฐบาลและสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นจนนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงของชาติ

4.1.1 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้

การเข้าใจการเมืองของคาบสมุทรมลายูเป็นสิ่งที่ทำให้เราต้องเข้าใจว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับรัฐปัตตานีที่เกิดขึ้นในอดีต รัฐไทยหรือสยามในที่นี้คือราชอาณาจักรสยามที่มีกรุงศรีอยุธยาและกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางในดินแดนลุ่มน้ำเจ้าพระยา ส่วนรัฐปัตตานีนั้นเป็นรูปแบบโครงสร้างสัมพันธ์และการต่อสู้ทางอำนาจในภูมิภาคคาบสมุทรมลายูระหว่างหน่วยการเมืองทั้งสองแบบเกิดขึ้นในห้วงเวลาอันยาวนานอย่างน้อยที่สุดเท่าที่มีเอกสารบันทึกไว้ตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 ถ้าเราสังเกตจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของปัตตานี ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางการเมืองทั้งสองจนกระทั่งก่อนศตวรรษที่ 19 ก็จะปรากฏให้เห็นชัดในสองลักษณะใหญ่ๆ คือ การให้บรรณาการและการทำสงครามระหว่างกัน การให้เครื่องราชบรรณาการฝ่ายปัตตานีเป็นผู้ให้ และการทำสงครามก็คือฝ่ายสยามส่วนใหญ่ยกกำลังมารบเพื่อโจมตีปัตตานี นี่คือนิยามพิเศษของความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับสยามก่อนศตวรรษที่ 19 ซึ่งจบลงด้วยการสูญเสียของอำนาจสุลต่านปัตตานีแก่รัฐสยามในปี พ.ศ.2328 หรือ ค.ศ.1785 หลังจากนั้นความสัมพันธ์ก็เปลี่ยนไปเป็นรูปการปกครองแบบหัวเมืองขึ้นนอกกับศูนย์กลางคือกรุงเทพฯ แต่การต่อสู้ในลักษณะสงครามและการก่อกบฏลุกขึ้นสู้ก็ยังเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจนกระทั่งเกิดการบูรณาการของรัฐไทยให้เป็นรัฐชาติสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น สัมพันธภาพทางอำนาจก็เปลี่ยนไป และประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสยามกับรัฐปัตตานีในห้วงระยะเวลาอันยาวนานตามที่มีปรากฏในตำนานปาตานี (Hikayat Patani) ซึ่งผู้วิจัยได้ลำดับพัฒนาการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้จาก สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2551) ; วัน มะโรหบุตร (ม.ป.ป.) ; Ahmad Fathy al-Fatani แปลโดย นิอัตุลรากีบ ศิริเมธากุล (2543) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 พัฒนาการของประวัติศาสตร์ของความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ปี	พัฒนาการของความขัดแย้ง
พ2054 .ศ.-2016	<p>มะละกาตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของโปรตุเกส ปีตตานีต้อนรับการมาเยือนของเรือการค้าโปรตุเกสลำแรกสุดที่นำมุขีฟาร์ชาห์ บุตรของอิสมาแอลชาห์ เดินทางไปโจมตีสยามในสมัยพระมหาจักรพรรดิโดยใช้ทหารประมาณ 1,คน สามารถยึดราชวัง 500 กษัตริย์สยามไว้ได้ต่อมาทหารอยุธยาได้ยึดพระราชวังคืน ระหว่างเดินเรือกลับสู่ต่านมุขีฟาร์ชาห์ สิ้นพระชนม์อย่างกะทันหันที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา การรบครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นสงครามครั้งแรกระหว่างปีตตานีกับสยาม</p>
พ2107 .ศ.-2127	<p>สุลต่านมันซูร์ชาห์ อนุชาของสุลต่านมุขีฟาร์ชาห์ ได้ปกครองปีตตานี สุลต่านมันซูร์ชาห์ ได้ส่งเสียดก่อนสิ้นพระชนม์ว่าให้ราชบุตรของสุลต่านมุขีฟาร์ชาห์ คือปาติกสยามได้สืบทอดราชสมบัติแทนพระองค์ พ.ศ.2116 ราชูปาติกสยามพร้อมกับน้องสาวถูกลอบปลงพระชนม์และราชูปาติกสยามถูกสังหารขณะหนีออกจากราชวัง ราชูปาติกสยาม พ.ศ.2127 ราชูปาติกสยามถูกสังหารโดยราชาบีมาซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องของพระองค์ และต่อมาราชูปาติกสยามถูกสังหารเช่นกัน</p>
พ 2146 .ศ.- 2180	<p>สยามเริ่มโจมตีรัฐปีตตานีในสมัยราชินีฮียา แต่ปีตตานีสามารถป้องกันตนเองได้ พ.ศ.2175 สยามทำสงครามกับปีตตานีครั้งที่ 2 ใน .ศ.สมัยราชินีอุง พ2176-2177 สยามทำสงครามกับปีตตานีเป็นครั้งที่ 3 ในสมัยราชินีอุง เช่นกัน ในการทำสงครามทั้งสองครั้งสยามไม่ 3 สามารถยึดครองปีตตานีได้ เพื่อการป้องกันการโจมตีของสยาม ราชินีอุงได้ระดมกำลังพลจำนวน 23,คน เสริมด้วยกำลังพล 000 30 ของรัฐกลันตัน รัฐปาหัง และรัฐโยโฮร์รวมกันถึง,คน และใน 000 .ศ.พ2178 ราชินีอุงสิ้นพระชนม์</p>
พ 2181 .ศ.- 2310	<p>สยามได้ทำสงครามกับปีตตานีเป็นครั้งที่ 4 โดยการนำทัพของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชออกญาเสนาภิมุข หรือขุนนางชาวญี่ปุ่นที่ชื่อ</p>

ปี	พัฒนาการของความขัดแย้ง
	<p>ยามาดาในพ.ศ.2181 เป็นต้นมากระทั่งถึงเมื่อปัตตานีตกอยู่ภายใต้อำนาจของสยามในปี พ.ศ.2328 ไม่เคยเกิดสงครามอีกเลยระหว่างทั้งสองรัฐเพราะเครื่องราชบรรณาการถูกส่งอยู่เสมอ และปัตตานีได้หยุดส่งเครื่องราชบรรณาการต่อสยามในปี พ.ศ.2310 เมื่ออยุธยาตกอยู่ภายใต้อำนาจของพม่าเพราะเหตุดังกล่าวทำให้ปัตตานีกลายเป็นอิสระจากสยาม จนกระทั่งถึง พ.ศ.2328</p>
พ2334 .ศ.-2351	<p>เติ่งกูรามิดิน เจ้าเมืองปัตตานีสมคบกับโต๊ะสาเยกโจรสลัดจากอินเดีย ก่อกบฏยกทัพเข้าตีเมืองสงขลาได้สำเร็จ เติ่งกูรามิดินปกครองปัตตานีอยู่ .ศ.พ) ปี 52329-2334การต่อสู้ของเติ่งกูรามิดินเป็นการต่อสู้เพื่อ (เป็นอิสระจากอำนาจของสยามแต่ถูกสยามปราบปรามและจับกุมสุดท้ายสยามได้แต่งตั้ง “ดาโต๊ะปังกาลัน ” เป็นเจ้าเมืองแทน</p>
พ2352 .ศ.-2359	<p>รัชกาลที่ 2 ได้แต่งตั้งให้นายขวัญชัยเป็นเจ้าเมืองปัตตานีตั้งแต่ พ.ศ. 1808-1815 และต่อมาแต่งตั้งนายพ่ายเป็นพระยาตานีต่อจากนายขวัญชัยผู้เป็นพี่ชาย และในปี พ.ศ.2359 สยามได้แบ่งการปกครองเมืองปัตตานีออกเป็น หัวเมือง ประกอบด้วย ปัตตานี ยะหริ่ง หนอง 7 จิก สายบุรี ยะลา รามัน และระแงะ และให้หัวเมืองทั้ง ขึ้นกับเมือง 7 สงขลา</p>
พ 2373 .ศ.-2384	<p>ตงกูปะแวงรัน ร่วมกับหลานชายและพรรค (เจ้าเมืองไทรบุรีคนเก่า) พกยึดเมืองไทรบุรี และในปี พ.ศ.2375 กองทัพของปัตตานีร่วมกับกองทัพเจ้าเมืองไทรบุรีร่วมกันต่อสู้ทัพของสยามและทัพเมืองไทรบุรี และปัตตานีพ่ายแพ้ มีบันทึกไว้ว่าเมื่อสยามตีปัตตานีจนแตกพ่ายและได้กวาดต้อนเชลยจากปัตตานีจำนวน 4, คน ไปยัง 000 กรุงเทพมหานคร</p>

ปี	พัฒนาการของความขัดแย้ง
พ2385 .ศ.	ได้มีความพยายามจะแยกเมืองไทรบุรีออกเป็นเมืองเล็กเมืองน้อย เสมือนเมืองปัตตานีที่มีการแบ่งออกเป็น หัวเมือง เพื่อให้อ่อนกำลัง 7 ลงและจะได้ปกครองได้ง่ายขึ้น จนในที่สุดเพื่อไม่ให้มีการก่อกบฏขึ้นอีก สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้แบ่งเมืองไทรบุรีออกเป็น หัว 4 เมือง ได้แก่ ไทรบุรี สตูล ปะลิส กะบังปาสู
พ2438 .ศ.	เนื่องจากการเข้ามามีอำนาจของชาติตะวันตกเหนือดินแดนแถบนี้ ตั้งแต่รัชสมัยของรัชกาลที่ 3 เรื่อยมาจนถึงสมัยของรัชกาลที่ ต้องมี 5 แนวนโยบายการ “ การวางรูปแบบการปกครองแบบไม่มีการกำหนด .ศ.ปฏิรูปการปกครอง ร114ซึ่งกำหนดสิ่งที่จะต้องทำระยะแรก คือ ลด ” อำนาจของเจ้าเมืองลง เพื่อที่จะกระชับอำนาจของรัฐบาล ส่วนกลางเหนือประเทศราชมากขึ้น
พ2439 .ศ.-2444	รัชกาลที่ .ศ.เริ่มวางนโยบายลดอำนาจเจ้าเมือง จนถึง พ 52441 พระยาสุขุมได้นำนโยบายการปฏิรูปแนวใหม่ไปใช้ในหัวเมืองทั้ง คือ การ 7 ยกเลิกการผูกขาดภาษี ยกเลิก ระบบศาลเดิมให้เปลี่ยนเป็นระบบศาล .ศ.เดียว ส่วนคดีอาญาให้ใช้กฎหมายสยาม พ2444 สยามออก ข้อบังคับสำหรับปกครอง หัวเมือง 7ง ร.ศ.120 พร้อมกับแต่งตั้งตั้งกู อับดุลกาเดร์ บินตั้งกูคามารุดดิน ซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยาวิจิต ภัคดิ์ เมื่อ พ.ศ.2442 เป็นเจ้าเมืองปัตตานีข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ (หนา บุนนาค) หัวเมือง คนแรก คือ พระยาศักดิ์เสนีย์ 7
พ2449 .ศ.	ในช่วงปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มเกิด เหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นในท้องที่ต่างๆ ซึ่งมักจะมีผู้กล่าวว่า เบื้องหลังของเหตุการณ์เกิดจากการสนับสนุนของเจ้าเมืองเก่าที่เสีย ผลประโยชน์ หลังจากนั้นพระองค์จึงได้ทรงให้กรมพระยาดำรงราชานุ ภาพคิดหาวิธีการปกครองโดยรัฐบาลได้มีการแก้ไขปรับปรุงวิธีการ บริหารราชการใหม่ ด้วยการจัดตั้งมณฑลปัตตานีขึ้นในปี พ.ศ.2449 และกำหนดนโยบายการปกครองบริเวณ หัวเมืองให้รัดกุมยิ่งขึ้น 7
พ.ศ. 2454	พระยาวิจิตภัคดิ์ ยื่นคำร้องขอรับเบี้ยหวัดย้อนหลังแต่ไม่ได้รับการ พิจารณา ต่อมาในปีพ.ศ.2460 ก็ได้ยื่นเรื่องขอกรรมสิทธิ์ครอบครอง

ปี	พัฒนาการของความขัดแย้ง
	ที่ดินเดิมจำนวน 600 แปลง โดยอ้างว่าเป็นมรดกและศาลได้พิจารณา ยึดที่ดินดังกล่าวเข้าเป็นทรัพย์สินแผ่นดิน เพราะถือว่าเป็นกบฏ จากสาเหตุนี้เองได้สร้างความโกรธแค้นให้กับพระยาวิจิตรเป็นอย่างมาก
พ.ศ. 2474	ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 7 ได้ทรงให้ประกาศยกเลิกมณฑลปัตตานี ยุบ สายบุรีลงเป็นอำเภอหนึ่งขึ้นกับจังหวัดปัตตานี และระแงะเป็นอำเภอ ส่วนปัตตานีและยะลามีฐานะเป็นจังหวัดเทียบเท่าจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2475 การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยกลุ่มคณะราษฎรเป็นการสิ้นสุดของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
พ .ศ.2481-2489	เริ่มนโยบายรัฐนิยมโดยหลวงพิบูลสงคราม ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2482 ถึง เดือนมกราคม พ.ศ.2485 รวม 12 ฉบับ โดยมีหลักการ ว่า .ศ.ประเทศไทยเพื่อชาติเชื้อไทย พ“2488 วันที่ พฤษภาคม 8 .ศ.พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ 2488 2488 ปรับปรุงตำแหน่ง ทางศาสนาอิสลามมีการสืบทอดตำแหน่ง จุฬาราชมนตรี ซึ่งเป็นประมุขทางศาสนา (นายเข้ม พรหมยงค์)
พ2490 .ศ.-2497	หะยีสุหลง เป็นตัวแทนของชาวมลายูมุสลิมยื่นคำขอ ข้อต่อรัฐบาล 7 .ศ.เมษายน พ 3 พลเรือตรีถวัลย์จักรนาวาสวัสดิ์ เมื่อวันที่2490 แต่ ไม่ได้รับการตอบสนองและเกิดการเผาหมู่บ้านราษฎรที่หมู่บ้านบาลากาสาเผาทำให้ประชาชนไร้ที่อยู่อาศัย .ศ.คร้วเรือนพ 292495 ปล่อยตัวหะยีสุหลงหลังจากพิพากษาจำคุก ในวันที่ .ศ.สิงหาคม พ 13 2497 หะยีสุหลงหายสาบสูญไปหลังจากตำรวจสันติบาลเรียกไปพบที่ สงขลาพร้อมกับลูกชายคนโต

ลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมามุ่งเน้นให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างรัฐสยามกับรัฐปัตตานีในฐานะเมืองหลักของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในขณะนั้นความสัมพันธ์ดำเนินไปภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของรัฐหรือเมืองต่างๆ ในอดีตมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและจากเหตุการณ์ที่หะยีสุหลงตัวแทนของชาวมลายูมุสลิมได้ยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลและได้หายสาบสูญ นับว่าเป็นบาดแผลทางประวัติศาสตร์ และเป็นจุดเปลี่ยนที่นำไปสู่การเรียกร้องปลดปล่อยปัตตานี อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นในระยะต่อมาผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลำดับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและนำเสนอ

พัฒนาการของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2497 จนกระทั่งมาถึงยุคปัจจุบัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 พัฒนาการของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หลังจากปี พ.ศ. 2497 - ปัจจุบัน

ปี	พัฒนาการของความขัดแย้ง
พ2502 .ศ.	การต่อต้านรัฐได้ปรากฏเป็นขบวนการเคลื่อนไหวอย่างเป็นรูปธรรมและมีความชัดเจนขึ้นในปีนี้ได้มีการรวมตัวผู้นำและสมาชิกจากปัตตานีและGAMPAR ได้จัดตั้งขบวนการใหม่คือ “ขบวนการแนวหน้าแห่งชาติเพื่อปลดปล่อยปัตตานี The Barisan Nasional Pembebasan Patani : BNPP ปี พ.ศ. 250 มีการจัดตั้งขบวนการปฏิวัติแห่งชาติเกิดขึ้นคือ 3BRN (Barisan Revolution National) มีการเคลื่อนไหวมาอย่างต่อเนื่องในเขตรอยต่อเขตแดนไทยมาเลเซีย-
พ2520 .ศ.	รัฐบาลได้จัดตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (.บต.ศอ)ขึ้นเพื่อดูแลประสานการปฏิบัติงานของส่วนราชการต่างๆให้เป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพโดยคาดหวังว่าสถานการณ์ก่อความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะลดลงและเข้าสู่สภาวะสงบสุข
พ2532 .ศ.	ได้มีการจัดตั้งขบวนการกลุ่มแนวร่วมเอกราชเพื่อปัตตานีThe United Front for the Independence of Patani : BERSATU ก่อตั้งเมื่อ .ศ.สิงหาคมพ 312532 โดยความเห็นชอบร่วมกันของแกนนำกลุ่มBIPP , BRN , GMP และ PULO โดยมีจุดมุ่งหมายจะรวมการต่อสู้เป็นหนึ่งเดียวเพื่อร่วมกันต่อต้านรัฐไทยเรียกร้องสู่การปลดปล่อยปัตตานีโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการก่อตั้งรัฐมลายูอิสลามปัตตานี

ปี	พัฒนาการของความขัดแย้ง
พ.ศ. 2547- ปัจจุบัน	เกิดเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2547 เป็นต้นมา สถานการณ์ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้เริ่มก้าวสู่ความรุนแรงมากยิ่งขึ้นผลกระทบจากความขัดแย้งส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวนมากศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch) ได้สรุปสถิติตั้งแต่ปีพ.ศ.2547-2557 พบว่ามีผู้เสียชีวิตทั้งสิ้น 6,286 รายเฉลี่ยมีผู้เสียชีวิตปีละ 571 ราย และมีผู้ได้รับบาดเจ็บ 11,366 รายเฉลี่ยปีละ 1,033 รายในปี พ.ศ.2548 รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติเพื่อเยียวยาและยุติขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรง

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานีตั้งแต่ยุคอดีตกาลตามที่มีปรากฏในหนังสือตำนานปัตตานี ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายที่เคลื่อนไหวที่เรียกร่องดินแดนต่างได้แอบอ้างประวัติศาสตร์บางช่วงบางตอนให้เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายตน อาทิ ฝ่ายรัฐอ้างเรื่องการเสียดินแดนเพื่อปลุกจิตสำนึกคนไทยทั้งประเทศให้รู้สึกหวงแหนต่อแผ่นดิน ขณะที่ฝ่ายเคลื่อนไหวเรียกร่องดินแดนได้อ้างถึงรัฐปัตตานีและการทวงคืนอิสรภาพของชาวมลายู จากการนำประวัติศาสตร์ในบางช่วงตอนมากล่าวอ้างจึงก่อให้เกิดการเผชิญหน้าและขยายผลไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรง ดังนั้นการอธิบายถึงความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ แม้ว่าจะไม่มีหลักประกันอันใดว่าความขัดแย้งจะยุติหรือเบาบางลงได้ในทันที แต่ก็ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อให้คนไทยได้เข้าใจประวัติศาสตร์ของตนเองอย่างถูกต้อง มีทัศนคติที่เปิดกว้างมากยิ่งขึ้น และไม่ควรมุ่งความขัดแย้งที่เคยเกิดขึ้นไม่ว่าในยุคอดีตหรือที่กำลังเป็นไปในปัจจุบันไปขยายผลให้เกิดร้ายฉานมากยิ่งขึ้น

4.1.2 การศึกษาองค์ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์

การศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในช่วงเวลาผ่านมามีได้รับความสนใจจากสังคมไทยเป็นอย่างมาก ประชาชนถูกเชื่อมโยงเข้ากับภาพความรุนแรงผ่านสื่อต่างๆ อยู่เกือบทุกวันอีกด้านหนึ่งสภาพสังคมและวัฒนธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ดูเหมือนจะแตกต่างจากการรับรู้ของประชาชนทั่วไปที่มีความรู้สึกร่วมในความเป็นชาติไทย ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นปัจจัยด้านชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ และศาสนา ปัญหาที่สำคัญที่สุดเกิดจากการขาดความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับ

สังคมไทยให้มากขึ้น มีงานวิจัย และงานเขียนจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของประวัติศาสตร์มีการกล่าวอ้างจากหลายฝ่ายว่าประวัติศาสตร์มีการบิดเบือนเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ ในที่นี้จะหยิบยกงานประวัติศาสตร์บางชิ้นที่สะท้อนลักษณะพิเศษของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและมุมมองในการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างรัฐปัตตานีกับรัฐสยามในอดีต บรรดางานดังกล่าวที่น่าสนใจประกอบด้วย

หนังสือ “ประวัติราชอาณาจักรมลายูปัตตานี” เป็นงานเขียนของอิบรอฮีม ซุกรี (2541) นักวิชาการท้องถิ่น ได้ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรมลายูปัตตานี ตั้งแต่สมัยลังกาสุกะจนถึงยุคสมัยที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม อิบรอฮีม ซุกรี ได้กล่าวว่า “...ข้าราชการสยามส่วนใหญ่ในปัตตานีไม่ค่อยจะดูแลเอาใจใส่ผลประโยชน์ของชาวมลายู การมาปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการเหล่านี้ในระยะเริ่มแรกจะมีก็เพียงแต่ต้องการความเจริญในยศฐาบรรดาศักดิ์เท่านั้น แต่พออยู่ไปนานๆ พวกเขา ก็มีที่ดินที่กว้างขวางและบ้านช่องที่ใหญ่โต ข้าราชการบางคนเมื่อหมดหน้าที่แล้วจะกลับไปยังกรุงเทพมหานคร โดยนำทรัพย์สินมากมายที่ได้มาสมัยที่อยู่ปัตตานีติดตัวไปด้วย ซึ่งจะ使他สามารถเสวยสุขกับทรัพย์สินเหล่านี้ได้อย่างสบาย ตอนที่ปฏิบัติหน้าที่ในปัตตานี ข้าราชการสยามไม่เคยที่จะเรียนรู้ภาษามลายูและทำความเข้าใจกับศาสนาอิสลามเลยเพราะในระบอบราชาธิปไตยอาจจะไม่มีนโยบายเช่นนี้อยู่ ปัตตานีได้รับการปกครองจากข้าราชการสยามแบบตามมีตามเกิด โดยที่ข้าราชการเหล่านี้ จะเป็นแต่ผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าการพัฒนา หรือสร้างความเจริญให้แก่ปัตตานี

รัฐบาลไม่เคยคิดที่จะพัฒนาการบริการประชาชนในด้านสาธารณสุข การศึกษาและความเป็นอยู่ที่ดี รัฐจะสร้างโรงเรียนในเมืองเท่านั้น ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่บรรดาลูกหลานของข้าราชการทั้งหลาย แต่โรงเรียนสำหรับลูกหลานชาวมลายูรัฐจะไม่สร้างให้ เมื่อใดที่ต้องการสร้างถนนหนทาง รัฐจะเกณฑ์ชาวบ้านมลายูให้ออกมาทำงานชาวบ้านบางคนจำเป็นต้องเดินทางมาจากบ้านเป็นระยะทางหลายกิโลเมตร อีกทั้งยังต้องเตรียมเสบียงอาหารมาเองอีกด้วย ส่วนอำนาจที่เกี่ยวกับศาลและคดีต่างๆ จะเป็นของข้าหลวงระดับสูง ตำรวจและผู้พิพากษา บางครั้งคู่กรณีต้องรอเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าจะมีการพิจารณาคดี ทั้งนี้เนื่องจากว่าข้าราชการเหล่านี้ต้องการที่จะทราบว่ายี่สิบจะติดสินบนมากน้อยแค่ไหนเพื่อการพิจารณาตัดสินคดีจะเอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายนั้น...” งานประวัติศาสตร์ปัตตานีของอิบรอฮีม ซุกรี ได้รับการยอมรับมากในระดับท้องถิ่นเพราะเป็นการเปิดเผยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในมุมมองปัตตานีเองอย่างค่อนข้างชัดเจนโดยเฉพาะแสดงให้เห็นภาพการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างอาณาจักรสยามกับปัตตานีในรอบหลายร้อยปีที่ผ่านมา โดยผ่านการทำสงครามระบบเครื่องราชบรรณาการและการผนึกรวมชาติงานขึ้นนี้แสดงให้เห็นความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์โดยคนในท้องถิ่นเอง จึงได้รับการยอมรับมากในงานวิจัยประวัติศาสตร์เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ในระยะหลัง

หนังสือเรื่อง “ประวัติศาสตร์ปัตตานี” (Pengenter Sejarah Patani) ของ Ahmad Fathy al-Fatani ซึ่งแปลโดย นิอับดุลรากีบ ศิริเมธากุล เป็นงานเขียนที่มีมุมมองของประวัติศาสตร์ โดยอาศัยหลักฐานจากท้องถิ่นและบันทึกพวกตะวันตก งานชิ้นนี้มีการนำเสนอในแง่มุมของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และผลของการกระทำของสยามต่อปัตตานีที่มีการบันทึกทั้งประวัติศาสตร์บอกเล่าหลายเรื่อง สุดท้ายได้มีการชี้ให้เห็นถึงความไม่เป็นธรรมของการปกครองของสยามที่มีต่อปัตตานีที่ทำให้คนมลายูต้องสูญเสียอัตลักษณ์จนทำให้เกิดการต่อต้านจนพัฒนาไปสู่กระบวนการต่อต้านที่ใช้ความรุนแรง และต้องการแบ่งแยกดินแดนในที่สุดงานของ Ahmad Fathy al-Fatani เป็นงานวิจัยทางประวัติศาสตร์จากมุมมองของท้องถิ่นอีกฉบับหนึ่งที่มีความน่าสนใจในแง่ของการอธิบายประวัติศาสตร์ และเรื่องเล่าจากท้องถิ่นในลักษณะมุขปาถะ คำอธิบายประวัติศาสตร์จากท้องถิ่นจึงเน้นภาพความขัดแย้งระหว่างปัตตานีกับรัฐไทย เป็นพิเศษและคำอธิบายแบบนี้อาจจะเป็นที่มาของวาทกรรมทางการเมืองที่ใช้ในการต่อสู้เพื่อความเป็นอิสระของชาวปัตตานีในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามสิ่งที่ได้มาจากการเข้าใจประวัติศาสตร์ในมุมมองของท้องถิ่นทำให้เราเข้าใจข้อขัดแย้งเรื่องการตีความประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและของชาติเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสนใจในการแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง

งานวิจัยเรื่อง “ความรู้สามจังหวัดภาคใต้ผ่านมุมมองประวัติศาสตร์” ของชุลีพร วิรุณหะ เป็นงานวิจัยที่เรียงร้อยพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของดินแดนในสามจังหวัดภาคใต้นับตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ในยุคของอาณาจักรลังกาสุกะจนถึงราชอาณาจักรปัตตานี พัฒนาผ่านมาจนถึงยุคมหลเทศาภิบาล และล่วงเลยจนถึงยุคของปัตตานี กับแนวคิดชาตินิยมไทยที่ทำให้เกิดการต่อต้านการบูรณาการทางวัฒนธรรมของรัฐไทย จนถึงขบวนการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้มีสมมติฐานว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานี และสยามนั้นเป็นสาเหตุของความขัดแย้งทางการเมืองที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบันปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้มีจุดเริ่มต้นมาจากการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยการเมือง (ไทย-ปัตตานี) ภายใต้กระบวนการของการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ซึ่งกระบวนการสร้างชาติของไทยได้ปรากฏเป็นนโยบายต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนในวงกว้างตลอดทั่วทั้งประเทศ เพียงแต่ว่าการต่อต้านนโยบายของรัฐในการสร้างชาติไทยเกิดมากและต่อเนื่องในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้เพราะว่านโยบายดังกล่าวส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของชุมชนมลายูมุสลิมปัตตานีและการใช้นโยบายและมาตรการสร้างชาติเกิดขึ้นภายใต้สภาวะทางการเมืองของประเทศที่ไม่มีกลไกต่อรองให้กับชุมชนระดับล่าง และประชาชนอย่างแท้จริง ในเมื่อช่องทางในการสื่อสารระหว่างรัฐบาลและประชาชน ถูกปิดกั้นประชาชนจึงแสดงออกถึงความไม่พึงพอใจด้วยการก่อความไม่สงบในรูปแบบต่างๆ และการแก้ปัญหาความไม่สงบก็มักจะกระทำด้วยการใช้กำลังในการปราบปรามและจับกุมขังตลอดมา

ในส่วนของกลุ่มต่อต้านชาวมลายูมุสลิมก็ได้พัฒนารูปแบบของการต่อต้านไปมาก จากจุดที่เป็นเพียงการต่อต้านของผู้นำศิกดินาต่อการสูญเสียสถานะความเป็นกษัตริย์ และผลประโยชน์ การเปลี่ยนผ่านระดับและรูปแบบของการต่อต้านจากบรรดาผู้นำมาสู่มวลชนจากการเมืองมาสู่เรื่องของศาสนา และจากผู้นำศิกดินาหรือการเมืองมาสู่ผู้นำศาสนา ศาสนาก้าวเข้ามามีความสำคัญสูงสุดในฐานะสัญลักษณ์ของการต่อสู้ จุดหักเหที่สำคัญของการต่อสู้เกิดขึ้นเมื่อศูนย์กลางของการต่อสู้ปรับเปลี่ยนจากการเรียกร้องต่อรัฐไทยโดยเปิดเผย (กรณีหะยีสุหลง) ไปสู่การดำเนินการต่อสู้โดยขบวนการใต้ดินติดอาวุธ (พ.ศ. 2510) มุมมองของการต่อต้านเปลี่ยนจากความพยายามที่จะต่อต้านการบูรณาการของรัฐไทยไปสู่การแยกตัวออกจากรัฐไทยจุดเด่นของงานวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ของซูลิพร ก็คือการมองภาพความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในบริบทของการต่อสู้ทางอำนาจและสัมพันธ์ภาพทางอำนาจของรัฐไทยกับปัตตานี ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันและการนำเสนอให้ยอมรับสมมุติฐานว่าในอดีตนั้นมีรัฐแบบสุลต่านของปัตตานีเกิดขึ้นควบคู่กันกับรัฐราชาธิราชของสยาม การต่อสู้ระหว่างกันมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิศาสตร์ทางการเมืองในพื้นที่คาบสมุทรมลายู ซึ่งในที่สุดรัฐปัตตานีก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยการเมืองที่เรียกว่ารัฐไทย แต่การต่อสู้ทางอำนาจและการยืนยันอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ยังคงดำเนินต่อไป

งานวิจัยเรื่อง “ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ของไทย” โดย ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ได้อธิบายและสรุปถึงการกำเนิดและความเป็นมาของการสร้างมายาคติในเรื่องของลัทธิแบ่งแยกดินแดนซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการความเป็นมาของรัฐไทยที่เปลี่ยนผ่านจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตยตลอดจนการสร้างรัฐไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและสงครามมหาเอเซียบูรพามีส่วนในการผลักดันและสร้างแนวความคิดทางการเมืองของการแบ่งแยกดินแดนในทุกๆ ภูมิภาค กระบวนการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองและการสร้างรัฐชาติไทยสายชาตินิยมนำไปสู่การใช้กำลังและความรุนแรงปราบปรามการเรียกร้องและสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการเมืองของภูมิภาคต่างๆ แต่กรณีของมลายูมุสลิมในภาคใต้มีลักษณะเฉพาะต่างจากภูมิภาคอื่นๆ

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ได้ยกเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่รองรับโน้ตชนกการแบ่งแยกดินแดนมาจากการทำให้เกิดมายาคติเรื่อง “กบฏหะยีสุหลง” และ “กบฏดุซงญอ” เหตุการณ์ความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดจากทัศนคติในการมองตรงข้ามกันระหว่างรัฐและประชาชนชาวมลายูมุสลิมในภาคใต้ รัฐมองว่าการต่อต้านลูกฮือต่างๆ ของคนมลายูมุสลิมนั้นเป็นการ “กบฏ” แต่ฝ่ายประชาชนมุสลิมมองว่าการเคลื่อนไหวประท้วงต่อสู้ต่างๆ เป็นการทำเพื่อความถูกต้อง เป็นธรรมตามหลักศรัทธาและความเชื่อทางศาสนา ซึ่งลักษณะธรรมชาติของศาสนาอิสลามนั้นไม่มีการแบ่งแยกระหว่างศาสนากับการเมือง หรือสังคมทางการเมืองมองการปฏิบัติหรือการอ้างถึงเรื่องศาสนาของฝ่ายมุสลิมว่ามีจุดมุ่งหมายทางการเมืองเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากคำตัดสินของศาลที่ตัดสินว่า

พฤติการณ์ของหะยีสุหลง ที่เสนอข้อเรียกร้อง 7 ประการนั้น เป็นเรื่องทางการเมืองที่บ่อนทำลายอำนาจและความชอบธรรมของรัฐไทยปัญหาความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติและศาสนาในกรณีของกบฏดุซงญอก็เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางการเมืองระดับชาติและระดับสากลเพราะในช่วงหลังการเกิดรัฐประหาร พ.ศ.2490 สหรัฐอเมริกาและอังกฤษต้องการรักษาสถานะเดิมของมหาอำนาจในภูมิภาคนี้เอาไว้ว่าทศวรรษรัฐว่าด้วยการแบ่งแยกดินแดนก็กลายเป็นข้อกล่าวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สงครามเย็นในการเมืองระหว่างประเทศ การสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายใต้อำนาจรัฐเป็นศูนย์กลางก็เป็นความจำเป็นเร่งด่วน จึงทำให้การใช้กำลังและความรุนแรงต่อกลุ่มชนชาติส่วนน้อย หรือกลุ่มที่มีแนวอุดมการณ์ไม่ตรงกับรัฐบาลกลางเป็นความชอบธรรมและถูกต้องไปได้ในที่สุด

4.1.3 การศึกษาองค์ความรู้ในมิติปัญหาความขัดแย้ง

การศึกษาถึงองค์ความรู้ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับปัญหาและเหตุการณ์ความไม่สงบ ความขัดแย้ง โดยอาศัยแนวคิดอัตลักษณ์ สังคมวัฒนธรรม และชาติพันธุ์ ซึ่งมีอยู่หลายชิ้นงานโดยจะหยิบยกมานำเสนอในตรงนี้เพียงบางส่วน ประกอบด้วย

เอกสารรายงานผลการพิจารณาศึกษาเรื่อง “สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้และแนวทางแก้ไขเชิงรุก” โดยคณะกรรมการธิการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร ได้อธิบายถึงสถานการณ์ความสงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยในตอนแรกบอกถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของปัตตานีเพื่อเป็นการปูพื้นฐานสร้างความเข้าใจเป็นเบื้องต้น จากนั้นบอกถึงวิวัฒนาการกลุ่มก่อความไม่สงบ กลุ่มต่างๆ ที่เคลื่อนไหวมาตั้งแต่ยุคอดีตจนกระทั่งมาถึงยุคปัจจุบัน บอกถึงสถิติเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น และได้วิเคราะห์ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในมิติด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการศึกษา และด้านกระบวนการยุติธรรม โดยได้วิเคราะห์เงื่อนไขพื้นฐานของความขัดแย้งอย่างเจาะลึกและได้นำเสนอแนวทางในการแก้ไขเชิงรุกเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน

คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ “รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์” ได้วินิจฉัยเหตุแห่งปัญหาความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าเกิดจากเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ

1. เงื่อนไขบุคคล ได้แก่ กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบที่ก่อเหตุร้าย และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ตอบโต้ด้วยวิธีรุนแรง
2. เงื่อนไขเชิงโครงสร้าง ได้แก่

รัฐ

2.1 ความไม่เป็นธรรมที่เกิดจากกระบวนการยุติธรรม และการปกครองของ

2.2 ปัญหาเศรษฐกิจ

2.3 ปัญหาการศึกษา

2.4 สภาพประชากร

2.5 บริบททางภูมิศาสตร์ ระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย ที่ทำให้เกิดการเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของประชากรระหว่างกัน

3. เงื่อนไขทางวัฒนธรรม คือ ลักษณะเฉพาะทางด้านเชื้อชาติ และศาสนา

ปิยะ กิจถาวร เอกสาร “รายงานการวิจัยผ่านเวทีชาวบ้าน จำนวน 13 ครั้ง ในพื้นที่ 9 อำเภอของจังหวัดยะลา ปัตตานีและนราธิวาส ปี 2545” ซึ่งชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้อธิบายความรุนแรงและความขัดแย้งที่เกิดในปัจจุบันว่าเป็นภาพสะท้อนการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์โดยมีความหมายที่เชื่อมโยงกับการต่อสู้ของชาวบ้านเชื้อสายมลายูมุสลิมกับเจ้าหน้าที่รัฐไทยกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ภาพที่เห็นได้ชัดของการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวก็คือกบฏดุซงญอที่อำเภอระแงะปี พ.ศ.2491 และการก่อเหตุความรุนแรงในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2547 ผลของความรุนแรงก็คือการยืนยันความสำคัญของประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และความสำคัญของศาสนาในการต่อสู้ของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ หนังสือ “ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย” เป็นหนังสือที่นำเอางานวิจัยเรื่อง “แนวทางด้านนโยบายในการแก้ไขปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ผู้เขียนจัดทำให้แก่สำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ (สพณ.) สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี งานศึกษาวิจัยนี้เสร็จสิ้นใน พ.ศ.2549 โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาวิจัยเรื่องที่เป็นประเด็นปัญหาของสังคมและประเทศไทย เพื่อสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรัฐบาลและเพื่อเผยแพร่ต่อประชาชน โดยมีหลักว่าควรเป็นวิจัยที่เข้าใจง่ายและในขณะเดียวกันก็มีข้อเสนอแนะนโยบายที่ชัดเจน เนื้อหาหนังสือแบ่งออกเป็นบทต่างๆ โดยเริ่มตั้งแต่บทนำที่ให้ภาพพัฒนาการของปัญหาในเชิงประวัติศาสตร์จนถึงยุคปัจจุบัน จากนั้นได้นำเสนอภาพของปัญหาและข้อเสนอแนะในแต่ละด้าน เริ่มตั้งแต่ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษา และด้านกระบวนการยุติธรรม

รัตติยา สาและ “การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส” ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยพยายามศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการปฏิสัมพันธ์และการรวมขอมระหว่งผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามกับผู้คนที่นับถือศาสนาพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นประการสำคัญ ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นศึกษาความเป็นไปได้ในการที่จะนำพลังทางวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ผล

การศึกษาพบว่า พลังสำคัญที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์และการรวมขอมระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส คือ ความเข้าใจและการยอมรับในเรื่อง “ความแตกต่างของค่านิยม” ซึ่งกันและกัน ที่มีความเป็นไปได้ที่จะอาศัยผลึกแห่งความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งก่อตัวจากอำนาจของระบบอุปถัมภ์ในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเกลอ เป็นเครือญาติ เป็นนายจ้าง-ลูกน้อง เป็นเจ้านาย ลูกพี่-ลูกน้อง เป็นครู-ศิษย์ และความเป็นผู้นำและผู้ตามทั้งในระบบและนอกระบบ ด้วยเงื่อนไขของความจำเป็นทางด้านต่างๆ เพื่อการดำรงชีพ พลังดังกล่าวนี้นับได้ว่าเป็นอีกกลไกหนึ่งที่มีคามหาศาลถ้ารู้จักนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชาติในที่สุด

4.2 พัฒนาการทางภูมิรัฐศาสตร์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

มิติทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส พบร่องรอยการตั้งหลักแหล่งของมนุษย์ตั้งแต่สมัยหินได้จากโบราณวัตถุ ประเภทเครื่องมือ เช่น ขวานหินในถ้ำและที่ราบ ประเภทภาชนะ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ประเภทวัสดุก่อสร้าง เช่น ดินเผา อิฐโบราณ และประเภทสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพนับถือ เช่น เทวรูปอวโลกิเตศวร ที่หมู่บ้านช้างไห้ ตำบลป่าบอน อำเภอโคกโพธิ์ นอกจากนี้ยังพบบ้านหลอมทองคำอยู่ในบริเวณสวนยาง และภาพเขียนสีที่ถ้ำหินในจังหวัดยะลา (ไชยทวี อติแพทย์, ม.ป.ป. : 3) ขณะที่พัฒนาการทางภูมิรัฐศาสตร์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก่อนการได้รับจัดตั้งเป็นจังหวัด เมื่อ พ.ศ.2476 ซึ่งดินแดนแห่งนี้ได้ผ่านอารยธรรมมาหลายยุคสมัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 พัฒนาการทางภูมิรัฐศาสตร์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ยุคสมัย	พัฒนาการทางภูมิรัฐศาสตร์
1. สมัยก่อนประวัติศาสตร์	สามจังหวัดชายแดนใต้มีหลักฐานการอยู่อาศัยของคนพื้นเมืองมาตั้งต่อก่อน 3,000 ปีที่ผ่านมา โดยเรียกรวมว่าพวกโอรังอัสลี (Orang Asli) แปลว่า มนุษย์ถิ่นเดิมซึ่งได้แก่ กลุ่มนิกริโต (Nigrito) เช่น ซาไกและเซมิง ซึ่งแปลว่า คนป่าหรือคนเถื่อน หรือคนไทยเรียกว่าเงาะป่า นอกจากนี้ยังมีกลุ่มซันออย (Senoi) เผ่ามองโกลอยด์

ยุคสมัย	พัฒนาการทางภูมิรัฐศาสตร์
2. สมัยเริ่มประวัติศาสตร์	<p>ประมาณปี พ.ศ.700 มีชาวจีน ชาวอินเดีย และชาวอาหรับบางกลุ่มเดินทางมายังแถบนี้ พร้อมทั้งนำศาสนาและวัฒนธรรมมาเผยแพร่ ทำให้ศาสนาฮินดูเริ่มเข้ามา ในระยะนี้ชนพื้นเมืองเริ่มค้าขายกับชนต่างถิ่น มีการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มมากขึ้นบริเวณปากแม่น้ำและบริเวณที่มีการติดต่อค้าขายสะดวก บางแห่งเป็นที่พบกัันของพ่อค้า นักเดินเรือ และขยายตัวเป็นเมืองในเวลาต่อมา</p>
3. สมัยอาณาจักรโบราณลัทธิโยช	<p>ลัทธิโยชหรือลัทธิลัทธิสุกะ ราว พ.ศ.700-1400 ปรากฏในบันทึกการเดินทางของชาวจีนว่า มีรัฐต่างๆ เกิดขึ้นหลายแห่งบนคาบสมุทรลพบุรี โดยอยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรฟูนัน (Funan) ในจำนวนนั้นมีรัฐลัทธิโยช (Lang YaShui) รวมอยู่ด้วยราวต้นพุทธศตวรรษที่ 11 ลัทธิโยชเป็นอิสระ มีหลักฐานการส่งทูตไปเยือนจีนเมื่อ พ.ศ.1058 , 1066 , 1074 และ 1111 ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11-14 ถือว่าเป็นยุครุ่งเรืองของลัทธิโยช แหล่งโบราณสถานแถบท่าสาบ จังหวัดยะลา และอำเภอยะรังจังหวัดปัตตานี ที่ยังคงปรากฏร่องรอยอยู่เป็นจำนวนมากถูกสร้างขึ้นในระยะนี้ โดยส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ ฮินดู</p>
4. สมัยลัทธิโยชภายใต้อาณาจักรศรีวิชัย	<p>ราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 ลัทธิโยชตกอยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งมีกำลังกองทัพเรือเป็นจำนวนมากในช่วงเวลาเดียวกันนั้นพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่นำเข้ามาโดยศรีวิชัยได้รับความนิยมมากชาวลัทธิโยชยอมรับนับถือพุทธอย่างแพร่หลายศาสนสถานหลายแห่งและศิลปวัตถุถูกสร้างขึ้นมากในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์รวมทั้งพุทธไสยาสน์ขนาดใหญ่ในถ้ำคูหาภุมขังจังหวัดยะลาและพระพุทธรูปปางต่างๆจำนวนมากก็ถูกสร้างขึ้นในสมัยนั้น</p>

ยุคสมัย	พัฒนาการทางภูมิรัฐศาสตร์
5. สมัยลังกาสุกะภายใต้ อำนาจของโจฬะ	ตั้งแต่พ.ศ.1535เป็นต้นมากองทัพโจฬะแห่งอินเดียเข้าโจมตีเมืองต่างๆของอาณาจักรศรีวิชัยเพื่อควบคุมเส้นทางการค้าในช่องแคบมะละกาและเมืองหลายแห่งรวมทั้งลังกาสุกะซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของโจฬะในปีพ.ศ.1567 แต่หลังจากนั้นชาวลังกาสุกะก็ได้ต่อสู้ยึดคืนมาได้ในปี พ.ศ.1587แม้ว่าหลังจากนั้นศรีวิชัยจะกลับมามีอำนาจแต่ก็พ่ายแพ้ต่ออาณาจักรที่ตั้งขึ้นมาใหม่คือมัชปาหิตในปี พ.ศ.1836 ในระยะนี้ศาสนาอิสลามแผ่เข้ามามากขึ้นโดยพ่อค้าและนักเผยแผ่ศาสนาชาวอาหรับและชาติต่างๆตามประวัติศาสตร์ของรัฐกลันตันประเทศมาเลเซียได้กล่าวไว้ว่าอิสลามได้เข้ามาก่อนหน้านี้กว่า 100 ปีโดยมีนักเผยแผ่ศาสนาอิสลามมาจากปัตตานีนำศาสนามาเผยแผ่เป็นหลักฐานแสดงว่าศาสนาอิสลามเข้ามาในปัตตานีก่อนหน้านั้น
6. สมัยลังกาสุกะภายใต้ อำนาจสุโขทัย	ในปีพ.ศ.1838 กองทัพสุโขทัยลงมาอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชถือเป็นการแผ่อำนาจตั้งแต่ต้นรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงร่วมกับกองทัพเรือนครศรีธรรมราชลงไปทำสงครามเพื่อปกครองเมืองต่างๆบริเวณปลายแหลมมลายูไปจนถึงเตมาสิก (สิงคโปร์ในปัจจุบัน) แต่ครองอำนาจได้ไม่นานอาณาจักรมัชปาหิต (ชวา) ก็ขยายอำนาจมาปกครองหัวเมืองดังกล่าวโดยลังกาสุกะอยู่ภายใต้อิทธิพลของมัชปาหิตในปีพ.ศ.1886-1907

ยุคสมัย	พัฒนาการทางภูมิรัฐศาสตร์
7. สมัยลังกาสุกะล่มสลาย	<p>หลังจากลังกาสุกะล่มสลายและได้กำเนิดเมืองปัตตานีในช่วงต้นสมัยอยุธยามะละกามีอำนาจมากขึ้นต่อมาได้ปฏิเสธอำนาจของมชปาหิตและสยามทำให้สยามต้องยกทัพไปทำสงครามถึง 2 ครั้งกับมะละกาแต่ไม่สามารถเอาชนะได้ในปีพ.ศ. 1998 กองทัพมะละกาได้บุกเข้าโจมตีเมืองโกตามหลิฆัยของลังกาสุกะและขยายอำนาจเข้าปกครองเมืองต่างๆ แลบลายแหลมมลายูทำให้ชาวเมืองหันมานับถืออิสลามตามแบบอย่างมะละกามากขึ้นเรื่อยๆ ในส่วนของประวัติศาสตร์ปัตตานีนั้น ปรากฏในศิลาจารึกของราชาศรีวังสาแห่งโกตามหลิฆัยได้สร้างเมือง “ปัตตานี” ขึ้นใหม่ที่ริมทะเลสาบบ้านกรือเซะราวปีค.ศ. 2000 ต่อมาได้เข้ารับนับถือศาสนาอิสลามและเปลี่ยนพระนามเป็นสุลต่านอิสมาอีลซาร์ ปกครองเมืองปัตตานีระหว่างปีพ.ศ. 2043–2073 นับแต่นั้นมาเมืองปัตตานีเข้าสู่ยุคอิสลามโดยสมบูรณ์มีความรุ่งเรืองมากทั้งในด้านการผลิตนักเผยแผ่อิสลามและเป็นศูนย์กลางการศึกษาศาสนาอิสลามจนได้รับการยกย่องว่า “ปัตตานีเป็นกระเจกเงาและเป็นระเบียบแห่งเมกะ”</p>
8. สมัยปกครอง 7 หัวเมือง	<p>ตั้งแต่ พ.ศ. 2351 เป็นต้นมา มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 7 เมือง ได้แก่ เมืองปัตตานี หนองจิก ยะหริ่ง ยะลา รามันท์ ระแงะ และสายบุรี แต่ละเมืองมีเจ้าเมืองซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลสยามที่กรุงเทพฯ เป็นผู้ปกครอง โดยมีหลักว่าเมืองใดมีผู้นับถือศาสนาอิสลามมากก็ให้มีเจ้าเมืองที่นับถือศาสนาอิสลาม เมืองใดที่มีผู้นับถือศาสนาพุทธมากก็ให้มีเจ้าเมืองที่นับถือพุทธศาสนา แต่ในทางปฏิบัติประสบปัญหาอยู่เนืองๆ ระหว่างเจ้าเมืองกับรัฐสยาม รวมทั้งประชาชนในเมืองต่างๆ มีข้อขัดแย้งอันเนื่องจากการปกครองอยู่บ่อยครั้ง จึงต้องยกเลิกการปกครองรูปแบบนี้ไปในปี พ.ศ. 2445</p>

ยุคสมัย	พัฒนาการทางภูมิรัฐศาสตร์
9. สมัยมณฑลเทศาภิบาล	ในปีพ.ศ.2449 รัฐบาลสยามประกาศตั้งมณฑลปัตตานีมีสมุหเทศาภิบาลที่ได้รับการแต่งตั้งจากสยามเป็นผู้ปกครองมีเมืองเข้าร่วมอยู่ในมณฑลปัตตานี 4 เมือง คือเมืองปัตตานี (รวมเมืองหนองจิก ยะหริ่งและปัตตานี) เมืองยะลา (รวมเมืองรามันห์และยะลา) เมืองสายบุรีและเมืองระแงะต่อมาในปีพ.ศ.2465 ได้ยกฐานะเมืองทั้ง 4 เป็นจังหวัดทำให้ปัตตานียะลา สายบุรี และนราธิวาส มีฐานะเป็นจังหวัดตั้งแต่พ.ศ.2465 เป็นต้นมาในสมัยมณฑลเทศาภิบาลอำนาจและบทบาทของเจ้าเมืองในระบบเดิมซึ่งมีมาตั้งแต่พ.ศ.2043 สิ้นสุดลงทำให้มีข้อขัดแย้งหลายกรณีเกิดขึ้นนำไปสู่การเคลื่อนไหวการจัดตั้งองค์กรเพื่อเรียกร้องอิสรภาพปัตตานีในเวลาต่อมา
10. สมัยสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	ในปี พ.ศ.2474 รัฐบาลสยามประกาศยกเลิกมณฑลปัตตานีและยุบจังหวัดสายบุรี ลดฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดปัตตานี โดยรวมจังหวัดทั้งสามไว้ในปกครองของมณฑลนครศรีธรรมราช ต่อมาในปี พ.ศ.2476 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารส่วนภูมิภาคแบ่งการปกครองออกเป็นจังหวัดและอำเภอ ทำให้จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส มีฐานะเป็นจังหวัดในระบบราชการบริหารส่วนภูมิภาค และมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บริหารการปกครอง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2476 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ที่มา : ครองชัย หัตถา (2551) ; ไชยทวี อดิแพทย์ (ม.ป.ป.)

จากลำดับพัฒนาการดังกล่าวทำให้เห็นว่า ดินแดนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเจริญรุ่งเรืองถึงระดับที่เรียกขานกันว่าเป็นอาณาจักร สิ่งที่คนในจังหวัดชายแดนภาคใต้และคนไทยทั่วไปมีความภาคภูมิใจประการหนึ่งได้แก่ หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีมากมายที่บ่งบอกถึงพัฒนาการทางสังคมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าการอธิบายความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่างๆ ในอดีตเป็นเรื่องยากและหมิ่นเหม่ต่อความรู้สึกขัดแย้ง อาจทำให้เกิดความเกลียดชัง แต่ก็มีคามจำเป็นที่จะต้องอธิบายให้มีความเข้าใจตรงกัน โดยเฉพาะในอารยประเทศทั้งหลายได้เลือกที่จะให้มีการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ถูกต้องตั้งแต่เยาว์วัย เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะได้ไม่ต้องขัดแย้งกันอีก ในกรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายควรหันมาศึกษา

เรียนรู้และเป็นเจ้าของประวัติศาสตร์ร่วมกัน และจะเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้ความรุนแรงที่เคยเกิดขึ้นในอดีตและกำลังเป็นอยู่ในปัจจุบันอาจบรรเทาเบาบางลงได้หากได้ทำความเข้าใจอย่างใคร่ครวญ

4.3 ขบวนการแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขบวนการแบ่งแยกดินแดน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความมุ่งมั่นที่จะปลดปล่อยปัตตานีให้เป็นเอกราชอีกครั้ง เพราะเชื่อว่ารัฐไทยเป็นฝ่ายยึดครองปัตตานีอย่างไร้ความชอบธรรม ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้ประกอบด้วย กำเนิดขบวนการแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และขบวนการแบ่งแยกดินแดนกลุ่มต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.1 กำเนิดขบวนการแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ความเคลื่อนไหวของกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันในรูปขององค์กรเพื่อแบ่งแยกดินแดนหรือเรียกร้องในการปกครองตนเองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากประเทศเจ้าอาณานิคมได้มอบคืนอำนาจอธิปไตยให้แก่ประเทศต่างๆ ที่เจ้าอาณานิคมยึดครองไว้ ความเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดนที่เห็นได้ชัดในช่วงนั้น เช่น ความเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดนของชนกลุ่มน้อยในรัฐฉาน กะเหรี่ยง และโรฮิงญาในพม่า เป็นช่วงเวลาเดียวกันได้กำเนิดขบวนการแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ชิตชนก ราฮิมมูลา (2548 : 51-66) ได้อธิบายในเรื่องนี้ว่า ประวัติศาสตร์ของปัตตานีตั้งแต่หลังสงครามระหว่างปัตตานีและสยาม เมื่อ พ.ศ.2351 ตรงกับวันรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยปัตตานีเป็นฝ่ายแพ้สงครามและสยามได้ปกครองปัตตานี เริ่มตั้งแต่การแบ่งปัตตานีเป็นเจ็ดหัวเมือง (พ.ศ.2351-2444) โดยที่ราชวงศ์มลายูมุสลิมยังมีสิทธิในการปกครองหัวเมืองต่างๆ ซึ่งได้แก่

1. เมืองปัตตานี
2. เมืองยะลา (ปัจจุบันเป็นจังหวัดยะลา)
3. เมืองยะหริ่ง (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี)
4. เมืองระแงะ (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส)
5. เมืองรามันท์ (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดยะลา)
6. เมืองสายบุรี (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี)
7. เมืองหนองจิก (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี)

ต่อมา พ.ศ. 2445 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิรูปการปกครองประเทศรวมทั้งภาคใต้โดยทรงนำการปกครองระบบใหม่มาใช้ คือ “เทศาภิบาล” และได้ทรงยกเลิกระบบเจ้าเมืองในเจ็ดหัวเมืองมลายูปัตตานี ทรงใช้ระบบที่เรียกว่า “มณฑลเทศาภิบาล” แทน ทำให้

สิทธิและอำนาจของบรรดาเจ้าเมือง (Raja) ทั้งเจ็ดหัวเมืองมลายูปัตตานีต้องสิ้นสุดลง เมื่อ พ.ศ.2452 อังกฤษและสยามได้ร่วมตกลงทำสัญญากำหนดเขตแดนระหว่าง British Malaya กับสยาม ซึ่งรู้จักกันในนาม The Anglo-Siamese Treaty 1909 ซึ่งถือว่าเป็นการสิ้นสุดอธิปไตยของรัฐปัตตานีอย่างสิ้นเชิง และรัฐปัตตานีได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทยอย่างสมบูรณ์

Tengku AbdulKadir Kamaruddin เจ้าเมืองปกครองปัตตานีองค์สุดท้ายแสดงปฏิกิริยาไม่พอใจที่พระองค์จะต้องสูญเสียอำนาจ และถูกยุบตำแหน่งเจ้าเมืองในที่สุด พระองค์ถูกจับกุมในข้อหาต่อแค้น ต่อรัฐบาลไทยพระองค์ถูกนำไปกรุงเทพฯ และถูกตัดสินให้จำคุกที่พิษณุโลกเป็นเวลา 10 ปี แต่ด้วยอิทธิพลของ Sir Fank Swettenham ซึ่งเป็นข้าหลวงใหญ่อังกฤษประจำสิงคโปร์ได้พยายามเจรจากับฝ่ายไทย ในที่สุด Tengku AbdulKadir Kamaruddin ได้รับพระราชทานอภัยโทษโดยมีเงื่อนไขห้ามพระองค์ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองอีก พระองค์ติดคุก 2 ปี 9 เดือน ในปี ค.ศ.1915 พระองค์ตัดสินใจลี้ภัยการเมืองไปอยู่ที่รัฐกลันตัน จนสิ้นพระชนม์ในปี ค.ศ.1933 ต่อมาบุตรคนสุดท้าย คือ Tengku Mahmud Mahyideen ได้สืบทอดเจตนารมณ์ของบิดาในการต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดนปัตตานีต่อไป (Surin Pitsuwan, 1985 : อ้างถึงใน ชิดชนก ราธิมมูลา, 2548 : 49)

ในช่วงที่ Tengku AbdulKadir พำนักอยู่ที่รัฐกลันตันประเทศมาเลเซีย พระองค์ได้แอบติดต่อกับพรรคพวกในเขตไทยอย่างลับๆ โดยยุยงส่งเสริมให้พรรคพวกก่อความรุนแรงในภาคใต้ของไทย เช่น ขบวนการไอ พ.ศ.2465 (Surin Pitsuwan, 1685 : 57) Tengku Mahmud Mahyideen ก็เช่นเดียวกันโดยร่วมมือกับผู้นำศาสนาในประเทศไทยและได้เผยแพร่แนวคิดการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาวปัตตานีไปสู่เวทีระหว่างประเทศ จากประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานีในอดีตเป็นทราบกันเป็นอย่างดีว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมปัตตานีกับชาวมลายูมุสลิมในรัฐตอนเหนือมาเลเซียมีความใกล้ชิดตั้งแต่อดีตมาแล้ว ถ้าพิจารณาจากสายสัมพันธ์ของราชวงศ์กลันตันกับราชวงศ์ปัตตานีที่ยังแยกไม่ออกจากกัน และความสัมพันธ์ของนักการศาสนาของทั้งสองฝ่ายก็มีความผูกพันกันนับตั้งแต่ศาสนาอิสลามได้แพร่ขยายเข้ามาสู่บริเวณแหลมมลายู

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลยังคงดำเนินนโยบายในการปกครองชาวไทยมุสลิมสืบต่อจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะการให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาและการทำนุบำรุงศาสนา โดยทรงมีพระราชหัตถเลขาที่ 3/78 ลงวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2466 ซึ่งเป็นหลักรัฐประศาสนโยบายสำหรับผู้ปฏิบัติราชการในมณฑลปัตตานี โดยกระทรวงมหาดไทยได้นำไปปฏิบัติซึ่งมีหลังการดังนี้

1. การปฏิบัติที่มีความขัดแย้งกับอิสลามต้องยุติในทันทีและกฎข้อบังคับใหม่ใดๆ ต้องไม่ขัดแย้งกับศาสนาอิสลาม

2. ภาษาที่เก็บจากคนมลายูมุสลิมปัตตานีต้องไม่มากไปกว่าภาษาที่มีการเก็บในบรรดารัฐมลายูบริเวณชายแดนภายใต้อำนาจของอังกฤษ

3. ข้าราชการปกครองที่ปฏิบัติหน้าที่ต้องซื่อสัตย์ สุภาพและคล่องแคล่ว ข้าราชการผู้ใดที่กำลังถูกภาคทัณฑ์เพราะความผิดจากที่อื่นต้องไม่ถูกส่งไปปฏิบัติหน้าที่ในปัตตานี

ถ้าพิจารณาจากรัฐประศาสนนโยบายข้างต้นนี้ จะเห็นว่ารัฐบาลมีแนวคิดที่ต้องการแก้ปัญหาในเรื่องการปกครองตนเองของปัตตานีขณะนั้น เป็นแนวคิดที่มาจากกษัตริย์ผู้เป็นนักชาตินิยม เจตนาารมณ์ที่พระองค์ทรงยอมรับ และเห็นว่าปัตตานีย่อมได้รับการปกครองตนเอง เพราะพระองค์มีความพยายามที่จะลดความตึงเครียดทางการเมืองกับปัตตานี ดังนั้นนโยบายการผสมผสานทางวัฒนธรรม และการสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นจะดำเนินไปอย่างระมัดระวังและรอบคอบ การเกิดความรู้สึกชาตินิยมในหมู่ประชาชนในบริเวณรัฐตอนเหนือของมลายาและเขาเหล่านั้นมีความเต็มใจที่จะช่วยเหลือ และสนับสนุนทางการเมืองให้แก่เพื่อนรวมศาสนาที่อยู่ภายใต้การปกครองของไทย เป็นการเตือนเจ้าหน้าที่ไทยว่าการปราบปรามชาติพันธุ์และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอาจนำมาซึ่งการตอบโต้อย่างรุนแรง สิ่งที่ต้องระวังที่ตึกกว่าคือการปลุกฝังวัฒนธรรมแห่งความภักดี ความชอบทำของอำนาจ น่าจะผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของตัวแทน และส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

หลักการนี้ได้มีขึ้นเมื่อ พ.ศ.2457 เมื่อประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การปกครองที่มีรัฐธรรมนูญและเป็นการสิ้นสุดของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีรัฐบาลที่มาจากตัวแทนของประชาชน และนับตั้งแต่ปัตตานีได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทย ประชาชนในภูมิภาคปัตตานี เริ่มมีความรู้สึกเป็นเจ้าของประเทศโดยผ่านขบวนการเลือกตั้งเป็นครั้งแรกบรรดาผู้นำศาสนานชนชั้นนำมีความเชื่อว่าภายใต้ระบรัฐสภาเขาจะได้รับชัยชนะจากรัฐบาลในการที่จะรักษาปกครองตนเองในเรื่องที่เกี่ยวกับกิจการทางศาสนา วัฒนธรรม และภาษาหลังจากที่แนวคิดในเรื่องประชาธิปไตยได้แพร่หลายสู่สาธารณชน Tengku Mahmud Mahyideen ที่ลี้ภัยไปอยู่มลายาตัดสินใจจะกลับกรุงเทพฯ และท่านได้แจ้งต่อผู้นำคณะปฏิวัติหรือ “คณะราษฎร” ว่าท่านและมุสลิมท่านอื่นๆ ยินดีที่จะกลับมาอยู่ใต้การปกครองของไทย เพราะว่าปัจจุบันนี้มีรัฐธรรมนูญ (Pridi Phanomyong, 1974 อ้างถึงใน ชิตชนก ราฮิมมูลา, 2548 : 50) สำหรับชาวมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง จากนโยบายและการบริหารราชการแผ่นดินของหลวงพิบูลสงคราม ซึ่งใช้นโยบาย “ชาตินิยมสุดขั้ว” โดยมีหลักการว่า “ประเทศไทยเพื่อชาติเชื้อไทย” นโยบายนี้เป็นที่รู้จักในนามของไทยรัฐนิยม อันมีความหมายว่าเพียงลักษณะวัฒนธรรมไทยเท่านั้นที่ได้รับอนุญาตและให้เผยแพร่ในประเทศไทยมีการดำเนินการเพื่อความร่วมมือทุกชนเผ่าเชื้อชาติไทย และไม่ใช้ไทยเข้าสู่ปรธรรมทางการเมืองไทยที่สามัคคีและเข้มแข็ง ขบวนการนี้เป็นที่รู้จักกันในนามของรวมเผ่าไทยตามด้วยการเปลี่ยนแปลง ท่ามกลางการรณรงค์ที่หนักหน่วงนั้นคือ ชื่อของประเทศเปลี่ยนจาก “สยาม” มาเป็น “ประเทศไทย” เมื่อ พ.ศ.2482 (Ahmad Fathy al-Fatani, 1994 อ้างถึงใน ชิต

ชนก ราฮิมมูลา, 2548 : 51) หลังจากนั้นขบวนการแนวร่วมมลายู (Pan Malayan Movement) ได้กองเงยเพื่อสนับสนุนความรู้สึกชาตินิยมในหมู่ประชาชนเชื้อชาติมลายูภายใต้การปกครองของอาณานิคม ท่ามกลางการกระจายความรู้สึกชาตินิยมผู้นำของมลายูมุสลิมภาคใต้ของไทยก็ได้รับการสนับสนุนเช่นกัน Tengku Mahmud Mahyideen ได้ออกจากประเทศไทยไปจัดตั้งกลุ่มขบวนการเพื่อปลดปล่อยปัตตานี

ต่อมาในยุคของจอมพลถนอม กิตติขจร นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไรมาก การกดขี่ กีดกัน เลือกปฏิบัติยังคงมีอย่างต่อเนื่อง การฆ่าประชาชนไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมเกิดอยู่เสมอมา ฉะนั้นการต่อสู้ของชาวมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นการก่อการร้ายเพราะไม่สามารถสู้โดยตรงไปตรงมาในทางการเมือง นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงขบวนการแบ่งแยกปัตตานีได้ยกระดับไปใช้แนวทางสร้างความรุนแรงและมีกลุ่มต่างๆ มากมาย ข้อที่น่าสังเกตเกี่ยวกับการต่อสู้ของขบวนการแบ่งแยกดินแดน ได้เริ่มมาจากชนชั้นนำทางการเมืองของชาวมลายูมุสลิมและผู้นำศาสนาร่วมมือกัน เหตุผลสำคัญก็คือชนชั้นนำทางการเมืองมาจากเจ้าเมืองเก่าผู้สูญเสียอำนาจ ส่วนผู้นำศาสนาเป็นผู้มีอิทธิพลต่อประชาชนในฐานะผู้ให้ความรู้ศาสนาแก่ประชาชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีมวลชนอยู่ข้างหลังคือบรรดาลูกศิษย์และผู้มีศรัทธาต่อผู้นำศาสนาแน่นอนการต่อสู้ของชาวมลายูมุสลิมปัตตานีเพื่อแบ่งแยกดินแดนมิได้ต่อสู้อย่างโดดเดี่ยว เพราะความสัมพันธ์ของภูมิภาคปัตตานีกับรัฐตอนเหนือของพม่าและไทยมีความผูกพันอย่างใกล้ชิดในฐานะเพื่อนร่วมศาสนาภาษาและวัฒนธรรมเดียวกัน ยิ่งกว่านั้นสายสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์ทั้งสองฝ่ายมีความผูกพันที่ไม่สามารถแยกกันได้ เพราะฉะนั้นบางครั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่ก็ได้รับความเห็นอกเห็นใจจากเพื่อนที่อยู่อีกฝั่งหนึ่งนำไปสู่ความระแวงของรัฐบาลไทยและมาเลเซียซึ่งกันและกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (อิทธิชัย สีด้า, 2556 : 67-69)

4.3.2 วิวัฒนาการของกลุ่มขบวนการแบ่งแยกดินแดน

ผลจากการศึกษาพบว่ามีปัญหาหลายประการทับซ้อนกันอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จนยากที่จะสังเกตแยกแยะได้ว่าอะไรเป็นปัญหาหลักที่มีอิทธิพลต่อปัญหาอื่นๆ แต่หากกำหนดให้สถานการณ์ความไม่สงบเป็นโจทย์แล้วหาคำตอบว่าอะไรคือปัญหาใจกลางของสถานการณ์ หลังจากพิจารณาข้อมูล รายงานการศึกษา วิเคราะห์ รายงานการสอบสวน จากคำให้การของผู้ประสบเหตุความรุนแรง ตลอดจนคำสารภาพของสมาชิกผู้ก่อความไม่สงบ ทำให้ทราบได้ว่าปัญหาใจกลางของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดมาจากขบวนการแบ่งแยกดินแดนโดยมีกลุ่ม BRN Coordinate เป็นแกนนำที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ (สภาพัฒนาการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2551 : 3 ; คณะกรรมาธิการความมั่นคงแห่งรัฐ

สภาผู้แทนราษฎร, 2553 : 64) ดังนั้นการศึกษาถึงกลุ่มของกระบวนการแบ่งแยกดินแดนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเรื่องที่สมควรแก่การรับรู้ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มขบวนการแบ่งแยกดินแดนซึ่งมีบทบาทในการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สำคัญตั้งแต่ยุคอดีตจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบันมีกลุ่มต่างๆ ดังต่อไปนี้

ปี พ.ศ.2503 มีการจัดตั้งกลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติปาตานี The Barisan Nasional Pembebasan Patani : BNPP โดยมี Tengku Abdul Jalal หรือนายอดุลย์ ณ สายบุรี เป็นแกนนำ วัตถุประสงค์ของกลุ่มต้องการได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์จากประเทศไทย ไม่ยอมรับการปกครองตนเองหรือการเข้าไปรวมกับประเทศมาเลเซีย ยุทธศาสตร์ของกลุ่มเน้นการรบแบบกองโจร อย่างไรก็ตามเมื่อปี พ.ศ.2532 กลุ่มได้ยุติความเคลื่อนไหวในประเทศไทยไปในระยะหนึ่งแล้วกลับมาเคลื่อนไหวใหม่ปี พ.ศ.2545 โดยกลุ่มได้ปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์หันไปสนับสนุนการต่อสู้ของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนทั่วโลก พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็น Barisan Islam Pembebasan Patani : BIPP ภายหลังมีการประชุมแกนนำของกลุ่มที่บริเวณภาคเหนือของมาเลเซีย ทั้งนี้นักวิเคราะห์ด้านความมั่นคงเชื่อว่า BIPP มีส่วนร่วมในการโจมตีหน่วยงานด้านความมั่นคงของไทยในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เมื่อปี พ.ศ.2535 แต่ก็ไม่อาจยืนยันได้ว่ามีส่วนร่วมในเหตุการณ์ก่อความไม่สงบในพื้นที่ดังกล่าวเมื่อปี พ.ศ.2547 หรือไม่

วันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2503 เกิดกลุ่มแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมาลายู The Barisan Revolusi Nasional : BRN ผู้ร่วมก่อตั้งขบวนการมีจำนวนมากที่สำคัญได้แก่ นายหะยีอามิน โตะมีนา , เเตงกุยาลาล์ นาเซร์หรือนายอดุลย์ ณ สายบุรี , อูสตาศาการิม หรือหะยีการิม ฮาซัน อดีต๊ะเศครู ปอเนาะในพื้นที่อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส และนาย अबดุลกายม ได้ก่อตั้งหน่วยทหารขึ้นเมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ.2511 โดยใช้ชื่อว่า กองกำลังติดอาวุธปลดแอกปาตานี หรือ Angkatan Bersenjata Revolusi Patani : ABRiP เลียนแบบชื่อย่อว่า กองทัพอินโดนีเซีย ซึ่งใช้คำว่า ABRI : Angkatan Bersenjata Republik Indonesia อุดมการณ์เริ่มแรกของ BRN ยึดแนวความคิดในการปกครองแบบสังคมนิยม แต่ต่อมาภายหลังหันมาชูอุดมการณ์ด้านศาสนาอย่างไรก็ตามได้เกิดความแตกแยกภายในขึ้นหลายครั้งตั้งแต่ปี พ.ศ.2521 จนแตกเป็น 3 กลุ่มคือ 1) BRN Congress (สายกองกำลังติดอาวุธ) 2) BRN Ulama (สายศาสนา) และ 3) BRN Coordinate (สายการเมืองและศาสนา) แต่ในปัจจุบันเชื่อว่าเหลือเพียงขบวนการเดียวและมีบทบาทมากที่สุดคือ ขบวนการ BRN Coordinate ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ การยึดมั่นแนวคิดแบ่งแยกดินแดน ไม่เจรจากับฝ่ายรัฐ และใช้วิธีการรุนแรงในการปฏิบัติการโดยไม่เลือกว่าเป็นไทยพุทธหรือไทยมุสลิมที่ให้ความร่วมมือกับรัฐ

วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2511 ก่อตั้ง องค์กรปลดปล่อยรัฐปาตานีหรือองค์การสหปัตตานีเสรี Pesatuan Pembebasan Patani Bersatu : PPPB หรือ Patani United Liberation Organization : PULO องค์กรปลดปล่อยรัฐปัตตานีหรือองค์การสหปัตตานีเสรี เป็นองค์การจัดตั้งที่มี

รูปแบบสมบูรณ์ที่สุด ผู้ริเริ่มก่อตั้งประกอบคือ ตนกูปีรอ กอตอนีลอ หรือนายกาปี้ร์ อับดุลเราะหมาน แม้ว่าได้เกิดความแตกแยกภายในหลายครั้งภายในกลุ่มพูโล (PULO) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 จนเกิดการแยกตัวออกเป็นพูโลเก่าและพูโลใหม่ แต่ล่าสุดมีรายงานยืนยันว่าขบวนการดังกล่าวได้รวมกันเป็นหนึ่งเดียวแล้วเมื่อเดือนมิถุนายน 2548 และปัจจุบัน กลุ่มพูโลได้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรแนวร่วมเพื่อเอกราชปัตตานีหรือเบอร์ซาตู (BERSATU) แต่กิจกรรมส่วนใหญ่ของกลุ่มพูโลในปัจจุบันเน้นงานด้านการเมืองในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ส่วนกองกำลังของกลุ่มในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีน้อยมากและแทบไม่พบความเคลื่อนไหวในด้านการใช้กำลัง

ปี พ.ศ.2511 มีการก่อตั้ง กลุ่มปัญญาชนชาวไทยมุสลิมในอินโดนีเซีย Persatuan Mahasiswa Patani (Selatan Thailand) Indonesia : PMIPTL โดยกลุ่มปัญญาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สำเร็จการศึกษาด้านการศาสนาจากประเทศอินโดนีเซียจัดตั้งขึ้น เดิมมีวัตถุประสงค์เพื่อประสานงานด้านการศึกษาและดำเนินกิจกรรมทางการเมือง แต่ภายหลังแกนนำของกลุ่มก่อความไม่สงบ โดยเฉพาะ BRN ได้แทรกซึมเข้าไปมีอิทธิพล และทำให้เป้าหมายขององค์กรได้หันมาดำเนินกิจกรรมปลุกระดม มีการฝึกอบรมด้านการทหาร และพยายามเชื่อมโยงกับองค์กรต่อสู้ทางศาสนาในต่างประเทศหลายองค์กร เพื่อความมุ่งหมายในการต่อสู้แบ่งแยกดินแดนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจุบันสมาคมดังกล่าวมีสมาชิกไม่ต่ำกว่า 3,000 คน ส่วนหนึ่งเป็นทายาทของสมาชิกหรือแนวร่วมกลุ่มก่อความไม่สงบที่ได้รับบาดเจ็บหรือสูญเสียจากการต่อสู้กับเจ้าหน้าที่

วันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2528 ขบวนการมุจาฮีดีนอิสลามปาตานี Gerakan Mujahideen Islam Patani : GMIP เริ่มจากก่อตั้งแนวร่วมมุจาฮีดีนปัตตานี หรือ BBMP : Barisan Bersatu Mujahidin Patani โดยมีแนวคิดที่จะรวบรวมขบวนการต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้มีเอกภาพความเข้มแข็งในการต่อสู้ และอยู่ภายใต้จุดมุ่งหมายเดียวกันคือการปลดแอกจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้ร่วมก่อตั้งมีนายหะยีอามีน แกนนำของ BRN Coordinate หะยีอับดุลเราะห์มาน โต๊ะครูฟอ่มิ่ง (นักวิชาการศาสนา) ตนกูปีรอ กอตอนีลอ แกนนำ PULO นายแหวหามะ แวยูโซ๊ะ แกนนำ BNPP, BIPP อูस्ताซกาติม บินฮาซัน แกนนำ BRN ULAMA และนายปือราเฮง กูทายหรือปือราเฮงขนส่ง แกนนำ BNPP, BIPP ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2529 เริ่มปรากฏการณ์เคลื่อนไหวของขบวนการหนึ่งชื่อ “ขบวนการมุจาฮีดีนปัตตานี : GMP : Gerakan Mujahideen Patani” ซึ่งเชื่อว่าแยกตัวจากขบวนการ BIPP และ BBMP โดยมีแกนนำคนสำคัญประกอบด้วย นายวันอาหมัดวันยูซุฟหรือแหวหามะ แวยูโซ๊ะ อดีตสมาชิก BNPP , BIPP นายอาวัง หรืออาแว บินอับดุลเลาะห์ กาปี้ร์ หรืออาแวยะบะ, นายมูฮัมหมัด หรือมะโดล์ หรืออูस्ताซมะ โดล์ นายเจ๊ะกูแม อับบัส บินอาหมัด ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มนี้เน้นงานด้านการเมืองอยู่ในมาเลเซีย บทบาทสำคัญของ GMP คือ หนึ่งในแกนนำที่รวบรวมขบวนการต่างๆ ก่อตั้งเป็นขบวนการร่วมเพื่อเอกราชปัตตานีหรือเบอร์ซาตู (BERSATU) เมื่อปี พ.ศ. 2532 (ยกเว้น BRN Coordinate ที่ไม่ได้เข้าร่วมขบวนการ แต่ก็อยู่ในฐานะที่เป็นพันธมิตร)

วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2532 มีการก่อตั้งกลุ่มแนวร่วมเอกราชเพื่อปาตานี The United Front for the Independence of Patani : BERSATU กลุ่มแนวร่วมเพื่อเอกราชปัตตานี โดยความเห็นชอบร่วมกันของแกนนำกลุ่ม BIPP , BRN , GMP และ PULO โดยมีจุดมุ่งหมายจะรวม การต่อสู้เป็นหนึ่งเดียว ซึ่งในระยะเริ่มต้น แกนนำของทั้ง 4 กลุ่ม ตกลงให้จัดตั้ง “องค์การร่วม” หรือ “องค์การปายง” หรือ Umbrella Organization ขึ้น เพื่อความเป็นเอกภาพและให้ดำเนินงานไปใน ทิศทางเดียวกัน โดยมีแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันต่อสู้เพื่อปลดแอกปัตตานี ใช้หลักการญีฮาดด้วย กำลังติดอาวุธ ต่อต้านหลักการและนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลไทย เรียกร้องให้ประเทศอิสลาม ทั้งหลายสนับสนุนการต่อสู้ ต่อมาปี พ.ศ.2543 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “แนวร่วมเพื่อเอกราชปัตตานี หรือ BERSATU” โดยปัจจุบันมี ดร.วันกาเดร์ เจ๊ะมาน เป็นประธาน อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงที่หน่วยงาน ความมั่นคงรับทราบ BERSATU ไม่มีอำนาจสั่งการกลุ่มต่างๆ ที่เป็นสมาชิกเพียงแต่ทำหน้าที่กำหนด นโยบายหรือแนวทางการปฏิบัติกว้างๆ เพื่อให้การดำเนินงานของแต่ละกลุ่มเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนกลุ่มสมาชิกยังคงมีการเคลื่อนไหวเป็นเอกเทศ

พร้อมกันนี้ยังมีกลุ่มขบวนการอื่นๆ ที่ไม่ได้ระบุปีก่อตั้งอย่างแน่ชัด อาทิ กลุ่มเยาวชน กู้ชาติปัตตานี Pemuda Merdeka Patani : PMP ก่อตั้งโดยขบวนการ BRN Coordinate ซึ่งสมาชิก ระดับแกนนำส่วนใหญ่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา (Ulama) และได้พัฒนาการต่อสู้ในมิติใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 โดยการฝึกอบรมเยาวชนทหารตามโครงการและจัดตั้งกองกำลังติดอาวุธทั้งภายในและ ภายนอกโรงเรียนด้วยการปลุกกระแสการต่อสู้ในแนวทางญีฮาดเพื่อเตรียมการทำสงครามประชาชน หรือการรบแบบกองโจร การดำเนินงานจะแฝงกิจกรรมอยู่ในแหล่งการศึกษาที่เรียกว่าตาดีกาและ ปอเนาะ ตลอดจนในสถาบันการศึกษาของรัฐบาลบางแห่ง รวมทั้งบริเวณมัสยิดประจำหมู่บ้าน โดยได้ ปฏิบัติการทางทหารที่สำคัญหลายครั้งในลักษณะการปล้นอาวุธ ลอบยิง สังหารเจ้าหน้าที่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 และเชื่อว่ากลุ่มดังกล่าวมีการเชื่อมโยงและแสวงหาแนวร่วมกับกลุ่มอื่นๆ เช่น PULO , BRN Congress และ GMIP เป็นต้น

สภาอูลามาปัตตานีดารุสลาม Ulama Patani Darusalam เป็นกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ทางศาสนาหรือปราชญ์มุสลิม Ulama ถือเป็นผู้นำทางจิตใจของมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นตัวแปรหลักของสถานการณ์ในพื้นที่อย่างแท้จริง เพราะเป็นผู้ชี้แนะและกำหนดทิศทางการต่อสู้ของ มลายูมุสลิมได้โดยตรงและทางอ้อม แกนนำที่สำคัญในการจัดตั้งกลุ่ม Ulama คืออูस्ताซกาอิม บินฮา ซัน แกนนำ Ulama ในระยะหลายสิบปีที่ผ่านมากลุ่ม Ulama มีบทบาทในทางเปิดลดลงมากสาเหตุ มาจากกลุ่มนี้ใช้แนวทางการเคลื่อนไหวในรูปแบบสังคมนิยม โดยอิงและยกบทบัญญัติศาสนาอิสลามที่ ตรงกับแนวคิดของสังคมนิยมมาใช้ในการเคลื่อนไหวของกลุ่ม

ขบวนการเยาวชนแห่งชาติปัตตานี Patani National Youth Movement : PANYOM เป็นกลุ่มที่หน่วยงานด้านความมั่นคงเชื่อว่าก่อตั้งมานานแล้ว เพียงไม่ได้ดำเนินงานอย่าง

เปิดเผยหรือมีชื่อเสียงมากนัก จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ.2540 เริ่มปรากฏการณ์ครั้งแรกโดยการตั้งจดหมายข่มขู่กรรโชกทรัพย์ที่จังหวัดปัตตานี และได้เฝ้าหมายไประยะหนึ่งจนกระทั่งเมื่อ 19 ธันวาคม พ.ศ.2541 ได้ปรากฏการณ์อีกครั้งด้วยการเผยแพร่ข้อมูลผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีเนื้อหาปลุกระดมมวลชน โฆษณาชวนเชื่อโดยใช้ประเด็นด้านศาสนา เชื้อชาติ ประเพณี วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ปัตตานีในอดีตมาเป็นสิ่งปลุกเร้าให้ชาวมุสลิมลุกขึ้นมาต่อสู้รัฐบาลไทย รวมทั้งเผยแพร่ข่าวสารการต่อสู้ของกลุ่มก่อการร้ายขบวนการต่างๆ ซึ่งนับเป็นการพัฒนาบทบาทของกลุ่มไปสู่การต่อสู้ทางการเมืองเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ และสภาองค์กรนำ : Dewan Pimpinan Parti : DPP เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และตัดสินใจรวมทั้งเป็นเจ้าของยุทธศาสตร์แผนการปฏิวัติ 7 ขั้นตอน หรืออาจกล่าวให้ชัดเจน DPP มีสถานภาพเหมือนส่วนมันสมองหรือรัฐบาลของกลุ่มก่อความไม่สงบนั่นเองโดยโครงสร้างการจัดองค์กรลดหลั่นกันลงไปตั้งแต่ระดับเขตจังหวัดถึงระดับหมู่บ้าน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแนวร่วม การปฏิบัติทางยุทธวิธีของสมาชิก แนวร่วม อีกทั้งมีการจัดแบ่งหน้าที่ในองค์กรย่อยอย่างชัดเจน ทั้งในด้านการปฏิบัติการจิตวิทยา โฆษณาชวนเชื่อด้านศาสนา ด้านเศรษฐกิจ และด้านการทหาร และการใช้กำลังปฏิบัติการในรูปแบบต่างๆ โดยมีเป้าหมายสูงสุดเมื่อการปฏิวัติตามขั้นตอนดังกล่าวสำเร็จและสถาปนารัฐปัตตานีขึ้นใหม่ โดยมีอาณาเขตครอบคลุมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และบางส่วนของจังหวัดสงขลาและสตูล (คณะกรรมการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร, 2553 : 34-38 ; ไชยทวี อดีแพทย์, ม.ป.ป. : 19-22 ; สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2551 : 3 ; อิทธิชัย สีดำ, 2556 : 69-73)

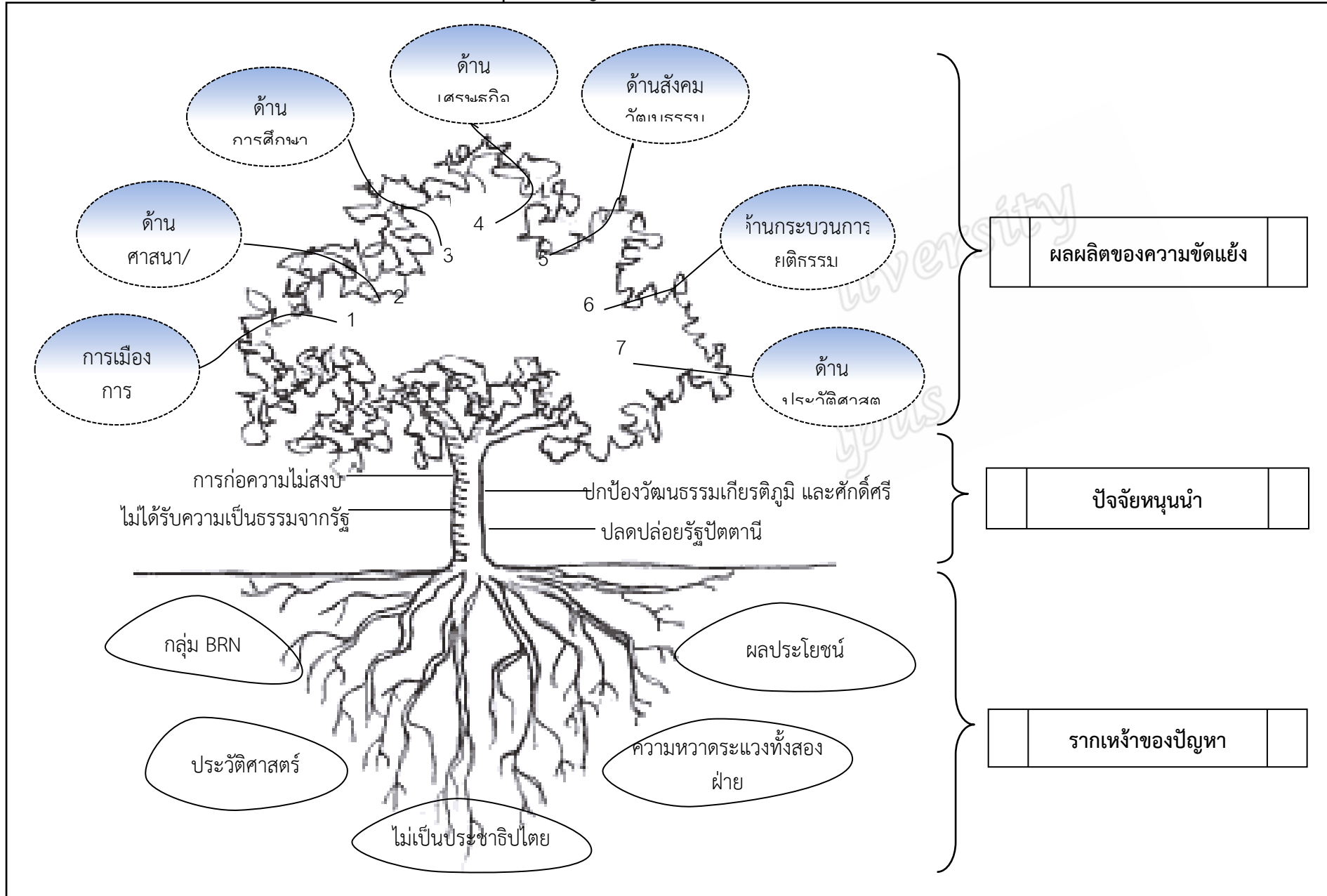
4.4 สภาพปัญหาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่โดยเฉพาะคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสิ่งที่ปรากฏมาตั้งแต่ในอดีต เพราะจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่าปัตตานีหรือรัฐปัตตานีเดิมมีความสัมพันธ์กับราชอาณาจักรไทยมาแต่อดีตโดยสามารถย้อนกลับไปได้ถึงสมัยสุโขทัย ที่น่าสนใจคือข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับปัตตานีที่มีความแตกต่างตามสภาวะการณ์ โดยพบว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวได้วางอยู่บนนโยบายซึ่งมีผลต่อการกำหนดท่าทีระหว่างกันเสมอมา ประเด็นปัญหาเล็กๆ น้อยๆ แต่เมื่อถูกทับถมมาเป็นระยะเวลาเนิ่นนานก็จะกลายเป็นปัญหาลูกกลมใหญ่โต อาทิ การบังคับให้มุสลิมแต่งตัวตามที่รัฐกำหนด โดยจะไม่ได้ได้รับความสะดวกในการติดต่อราชการหากยังแต่งกายแบบประเพณี เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบกระเทือนต่อจิตของชาวมุสลิมในพื้นที่แทบทั้งสิ้น ความพยายามในการสร้างวัฒนธรรมหลักของชาติหรืออีกนัยหนึ่งคือการสถาปนาความเป็นไทยให้เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พร้อมกับการลดความเป็นมุสลิมของคนในพื้นที่ลง ได้ทำให้เกิดการต่อต้านจากคนในพื้นที่เป็น

ระยะๆ ด้วยเหตุนี้ปฐมบทของการแก้ปัญหาความขัดแย้งควรเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจและยอมรับปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริง และการศึกษาในครั้งนี้จึงแยกประเด็นปัญหาของความไม่เข้าใจระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ออกเป็นด้านต่างๆ ประกอบด้วย ด้านการเมืองการปกครอง ด้านศาสนาและความเชื่อ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านกระบวนการยุติธรรม และด้านประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาทางออกด้วยกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เป็นไปได้ เพื่อสร้างสังคมแห่งสันติสุขให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภาพที่ 4.1 สรุปสภาพปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากแผนภาพที่ 4.1 ที่ผู้วิจัยได้สรุปภาพรวมของสภาพปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

4.4.1 ด้านรากเหง้าของปัญหา

กลุ่มบีอาร์เอ็น (BRN) หลังจากการหายตัวของหะยีสุหลงอย่างไร้ร่องรอย การต่อต้านรัฐได้ปรากฏเป็นขบวนการเคลื่อนไหวอย่างเป็นรูปธรรมและมีความชัดเจนขึ้น ในปี พ.ศ.2503 มีการจัดตั้งขบวนการปฏิวัติแห่งชาติขึ้น คือ BRN (Barisan Revolution National) มีการเคลื่อนไหวมาอย่างต่อเนื่องในเขตรอยต่อเขตแดนไทย-มาเลเซีย หลังจากนั้นมีการพัฒนาการของกลุ่มขบวนการต่างๆ อย่างมีพลวัต ในปัจจุบันมีกลุ่มที่เคลื่อนไหวซึ่งถูกเรียกว่า “ผู้ปลดปล่อยปัตตานี” (Patani Liberator) โดยมีกลุ่มอาวุโสที่เคยมีบทบาทในอดีตบางส่วนร่วมเคลื่อนไหวให้คำแนะนำ มวลชนรุ่นใหม่ผ่านการจัดตั้งทางการเมืองได้กระจายและฝังตัวอยู่ในชุมชนต่างๆ และมีกองกำลังติดอาวุธหรือที่เรียกกันว่า อาร์เคเค (RKK) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างความไม่สงบให้เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2551 : 31 ; รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช, 2556 : 47-48)

ความเข้าใจประวัติศาสตร์ที่ต่างกัน ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ที่ต่างกัน ต่างฝ่ายยังคงนำประเด็นนี้ใช้เป็นบรรทัดฐานของความรู้สึกและทัศนคติด้วยมุมมองที่ต่างกัน โดยฝ่ายรัฐไทยจะมองว่า ปัตตานีเป็นประวัติศาสตร์ของการก่อกบฏและเป็นประวัติศาสตร์ในด้านลบ ในขณะที่มุมมองของคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูกลับมองประวัติศาสตร์ปัตตานีด้วยความงดงาม เพราะเป็นประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อความเป็นอิสระ ซึ่งอาจทำให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ปัตตานีเป็นทัศนคติการมองที่ขัดกัน (discrepancy of perspectives) (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ อ้างถึงในปิยนาก บุนนาค, 2546 : 35) ดังนั้นกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของปัตตานีเป็นเสมือนเหรียญสองด้าน ในด้านหนึ่งปัตตานีเป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกกดทับโดยรัฐ ซึ่งเป็นการลดความสำคัญของปัตตานีลงให้กลายเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของประเทศไทย ในขณะที่อีกด้านปัตตานีกลับเป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกเชิดชูถึงความรุ่งโรจน์ในครั้งอดีตโดยจำเป็นต้องมีการเรียกร้องเอกราชคืนมา เพราะฉะนั้นแล้วประวัติศาสตร์ปัตตานีเป็นเหตุการณ์ที่แต่ละฝ่ายนำไปตีความตามความต้องการของฝ่ายตน ลักษณะดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ก็ถูกตีความและนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองและทำให้เกิดผลทางด้านการเมืองได้เช่นกัน โดยผู้ก่อความไม่สงบได้ใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการฉายภาพการต่อสู้ การถูกยึดครองและการถูกแย่งชิงอธิปไตยจากฝ่ายรัฐไทย (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ, 2552 : 20)

ความหวาดระแวงทั้งสองฝ่าย มุสลิมเชื้อสายมลายูในพื้นที่ไม่ไว้วางใจต่อรัฐอันเนื่องมาจากความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในครั้งอดีต ส่วนหนึ่งจากวิสัยทัศน์ของจอมพลแปลกยังคง หลอก

หลอนมุสลิมให้หวาดระแวงและต่อต้านวิถีไทยที่ออกแบบโดยรัฐ และไม่เชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมที่ฝ่ายรัฐดำเนินการ อันเนื่องจากเจ้าหน้าที่รัฐหรือข้าราชการได้ปฏิบัติต่อมุสลิมในพื้นที่ในฝ่ายของรัฐหวาดระแวงต่อความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ รวมถึงอำนาจอธิปไตยและดินแดน ในขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ไว้วางใจต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นความหวาดระแวงซึ่งกันและกันจึงเป็นรากเหง้าของปัญหาความขัดแย้งอีกประการหนึ่ง (สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ม.ป.ป. : 12 ; เอก ตั่งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ, 2552 : 80)

ไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างครอบคลุม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 78 กำหนดให้รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อการพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เกราช และบูรณภาพแห่งอาณาเขตซึ่งกำหนดไว้ในมาตรา 71 (เอก ตั่งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ, 2552 : 24-25) ดังนั้นเมื่อพิจารณาเนื้อหาในหมวดที่ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ บริบทของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ย่อมมีสิทธิได้รับการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยมีอิสระ เหมือนเช่นการบริหารจัดการตนเองของบางจังหวัด แต่ในพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้กลับมีข้อจำกัดหลายด้าน เสมือนว่าได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกัน

ผลประโยชน์ทับซ้อน ซึ่งเกิดขึ้นจากกลุ่มผู้มีอิทธิพลในพื้นที่โดยการดำเนินธุรกิจมืด เช่น ยาเสพติด สินค้าเถื่อน หรือการเข้าครอบครองทรัพยากรชุมชนและที่ดินทำกิน เพราะหากเหตุการณ์ความไม่สงบยังคงดำรงอยู่ก็จะไม่มีการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่รัฐ ส่วนฝ่ายรัฐก็มีผลประโยชน์จากงบประมาณแผ่นดินจำนวนมหาศาลในการใช้ปราบปราม ปรับปรุงพัฒนา และเยียวยารักษา トラบใดที่เหตุการณ์ความไม่สงบยังคงดำเนินอยู่งบประมาณก็ยังคงมีอย่างแน่นอน (สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ม.ป.ป. : 7) โดยสรุปแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีผลประโยชน์ทับซ้อนอยู่ทั้งสองฝ่าย

4.4.2 ด้านปัจจัยหนุนนำ

ปกป้องวัฒนธรรม เกียรติภูมิและศักดิ์ศรี เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งอดีตภายใต้กระบวนการไทยรัฐนิยม คนมลายูไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้เครื่องแต่งกายตามประเพณี ไม่สามารถใช้ชื่อภาษามลายูหรือภาษาอาหรับได้ พร้อมทั้งไม่สามารถใช้ภาษาและอักษรยาวีของพวกเขา ที่เลวร้ายกว่านั้นยังถูกบังคับให้ใช้เครื่องแต่งกายตามตะวันตก เช่น สำหรับผู้ชายต้องนุ่งกางเกง สวมหมวกและเสื้อผ้าแบบยุโรป สำหรับผู้หญิงต้องใส่เสื้อสั้น และกิจการส่วนตัวรวมถึงบทบัญญัติทางศาสนาถูกกฎหมายไทยมายกเลิก และด้วยจิตสำนึกถึงภัยอันตรายที่จะมากับศาสนาและเชื้อชาติของตนเอง

คนมุสลิมเชื้อสายมลายูจำเป็นต้องตัดสินใจ คือถ้ายอมจำนนต่อการปกครองของไทยนั้นหมายถึงการละทิ้งวัฒนธรรมประเพณีที่ตนเองได้รักษาอย่างหวงแหนทั้งหมดและจะถูกผสมกลมกลืนในที่สุด เพราะฉะนั้นทางเลือกที่เห็นก็คือจะอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทยแล้วถูกผสมกลมกลืน หรือกลับไปตั้งขบวนการต่อสู้เพื่อปกป้องตนเอง หรือต่อสู้เพื่อให้ได้รับเอกราช ดังนั้นจึงมีการรณรงค์การต่อสู้เพื่อปกป้องวัฒนธรรม เกียรติภูมิ และศักดิ์ศรีก่อนที่มันจะสายเกินไป (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และ อรอร ภูเจริญ, 2552 : 56-57)

การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ ประเด็นการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของภาครัฐเป็นปัญหาอันดับต้นๆ ของความขัดแย้ง มุสลิมในพื้นที่ไม่เชื่อมั่นกระบวนการยุติธรรมของรัฐไทย รู้สึกว่าฝ่ายตนเป็นผู้ถูกกระทำมาโดยตลอด ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่รัฐจะถูกเบี่ยงเบนประเด็นและได้รับการปกป้องอยู่เป็นประจำ ในเมื่อไม่ได้รับความเป็นธรรมและกระบวนการยุติธรรมก็มีสามารถพึ่งพิงได้ การแสดงออกในการต่อต้านรัฐจึงเกิดขึ้น (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ, 2552 : 78)

ปลดปล่อยรัฐปัตตานี แนวคิดหรือขบวนการแบ่งแยกดินแดนซึ่งเป็นจุดยืนหรืออุดมการณ์ถูกปลุกฝังจากรุ่นต่อรุ่นของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ วัตถุประสงค์ของกลุ่มผู้เคลื่อนไหวต้องการได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์จากประเทศไทย ไม่ยอมรับการปกครองตนเองหรือการเข้าไปรวมกับประเทศมาเลเซีย เพราะการที่รัฐไทยเข้ายึดครองปัตตานีถือเป็นบาดแผลทางประวัติศาสตร์ที่มุสลิมเชื้อสายมลายูถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกกดขี่ข่มเหงเสมอมา ดังนั้นการเรียกร้องสู่การปลดปล่อยปัตตานีของกลุ่มผู้เคลื่อนไหวถือว่าเป็นพันธกิจในการร่วมสร้างรัฐมลายูอิสลาม (สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ม.ป.ป. : 9)

การก่อความไม่สงบ ปัจจุบันมีกลุ่มที่เคลื่อนไหวซึ่งถูกเรียกว่า “ผู้ปลดปล่อยปัตตานี” (Patani Liberator) เป็นมวลชนรุ่นใหม่ที่ผ่านการจัดตั้งทางการเมืองได้กระจายอยู่ในชุมชนต่างๆ และมีกองกำลังติดอาวุธหรือที่เรียกกันว่าอาร์เคเค (RKK) มีบทบาทสำคัญในการสร้างความไม่สงบให้เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะเชื่อมั่นว่าจะเป็นปัจจัยหนุนนำไปสู่สิ่งที่พวกเขาต้องการได้ คือ การปลดปล่อยเอกราชให้แก่ปัตตานี (รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช, 2556 : 42-48)

4.4.3 ด้านผลผลิตของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และเมื่อเกิดขึ้นก็จะนำไปสู่ความก้าวหน้าหรืออาจนำไปสู่การทำลายหรือความรุนแรงได้ ดังนั้น ความขัดแย้งจึงเสมือนเป็นการบังคับให้มนุษย์แสวงหาความคิดที่ใหม่ขึ้นเสมอ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อสังคมหรือทำให้เกิดความคิดในทางลบ และเปิดโอกาสให้มนุษย์ตรวจสอบความสามารถของตนเองอยู่เสมอ ซึ่งผลผลิตของความขัดแย้งประกอบด้วยด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

4.4.3.1 ด้านการเมืองการปกครอง

สภาพด้านการเมืองการปกครองในอดีต ประชาชนในพื้นที่หรือมุสลิมเชื้อสายมลายู ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยตกอยู่ในสภาวะความกดดันที่ต้องเผชิญกับวิกฤติของพัฒนาทางการเมืองของไทย มีการต่อต้านรัฐบาลที่พยายามจะรวบรวมพวกเขาเข้าไปร่วมกับชาวไทยส่วนใหญ่ของประเทศโดยมีวิธีการศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองและการปกครอง ในขณะนั้นชาวมลายูมุสลิมยังไม่พร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง อุปสรรคสำคัญสำหรับชาวมลายูมุสลิมในการเข้าไปมีส่วนร่วมคือระดับของการไม่รู้หนังสือไทย อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้อยู่ในระดับสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศ อย่างไรก็ตามแนวคิดในเรื่องของการต่อสู้เพื่อปกครองตัวเอง หรือไปสู่การปลดปล่อยปัตตานีให้เป็นเอกราชอย่างสมบูรณ์ยังไม่ได้ยุติ แนวคิดอันนี้ถูกปลูกฝังกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เหตุการณ์ความไม่สงบมีมาอย่างต่อเนื่องและเพิ่มความรุนแรงขึ้นอีกครั้งหนึ่ง หลังจากเกิดเหตุการณ์การปล้นปืนขึ้นในค่ายทหารเมื่อ พ.ศ.2547 ปัญหาที่ตามมามักจะถูกตั้งถามคือ ความไม่สงบที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุอะไร อาจกล่าวได้ว่ามีสาเหตุที่ประกอบขึ้นมาจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่ได้หลอมรวมกลายเป็นปัญหาระดับสังคมจิตวิทยา ซึ่งมีความซับซ้อนและได้นำไปสู่ความไม่เข้าใจระหว่างรัฐกับประชาชน แม้จะพบว่าในปี พ.ศ.2521-2546 ได้มีนโยบายที่เป็นยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติที่เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะขึ้นมาบังคับใช้เป็นแนวทางรักษาความสงบในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นความพยายามในการนำเอาแนวทางการเมืองนำการทหารมาใช้เพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่ แต่จะเห็นได้ว่านโยบายดังกล่าวมีผลเพียงลดอาการของความรุนแรงและความไม่สงบในพื้นที่เท่านั้น เพราะยังไม่สามารถทำให้ปัญหาหายไปได้อย่างแท้จริง

นับตั้งแต่มีการสถาปนาราชวงศ์จักรี ปัตตานีได้มีความพยายามที่จะแยกตนเองออกจากการปกครองของสยามอยู่หลายครั้ง เช่น หลังจากที่ปัตตานีไม่ได้ส่งบรรณาการและแสดงอาการกระด้างกระเดื่องอยู่หลายครั้ง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็ได้โปรดให้มีการแยกปัตตานีออกเป็นเจ็ดหัวเมือง และให้เจ้าเมืองอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาอีกชั้นหนึ่ง โดยในช่วงที่ปัตตานีถูกแยกออกเป็นเจ็ดหัวเมืองได้ปรากฏว่า รัฐบาลพยายามย้ายคนไทยพุทธเข้าไปอาศัยในเจ็ดหัวเมืองเพื่อสร้างความสมดุลแห่งอำนาจและการป้องกันการต่อต้านอำนาจของรัฐบาล จนทำให้ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับคนพื้นเมืองเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ท้ายที่สุดก็เกิดสงครามเพื่อกอบกู้เอกราชของปัตตานีขึ้นอีกครั้งเมื่อ พ.ศ.2374-2375 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2547 : 250) ขณะที่สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2551 : 32) ได้ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า ผู้ก่อการได้ใช้ความพยายามในการชี้แจงทางความคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ควบคู่ไปกับอุดมคติตามหลักศาสนามาเป็นฐานโฆษณาชวนเชื่อซึ่งง่ายต่อการคล้อยตาม เนื่องจากต้นทุนทางจิตวิญญาณความศรัทธาในศาสนามีอยู่อย่างเต็มเปี่ยมในจิตใจของมวลชนโดย

กระบวนการทางการเมืองดังกล่าว ได้แก่ การปลุกกระแสความเจ็บแค้นในประวัติศาสตร์และตอกย้ำความเชื่อที่ว่าชนชาติมลายูเคยมีรัฐที่มีเอกราชและอธิปไตยของตนเองในนาม “นครรัฐปัตตานี” หรือ “ปัตตานีดารุสสลาม” แต่ถูกรัฐไทย (สยามในอดีต) รุกรานครอบครองและยกเลิกไปจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของไทยในปัจจุบันนอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งโครงสร้างการปกครองทับซ้อนโครงสร้างระบบราชการไทย โดยในระดับหมู่บ้านเรียกว่าอาเยาะห์ ระดับตำบลชื่อลีการ์ัน ระดับอำเภอชื่อเดอาเราะห์ ระดับจังหวัดชื่อวิลายะห์ และระดับภาคชื่อว่ากัส ประเด็นสำคัญในมิตินี้ คือการปลุกกระแสชาตินิยมทางเชื้อชาติ ชี้นำว่ารัฐปัตตานีในอดีตเป็นรัฐอิสลามแต่ถูกทำลายโดยสยามซึ่งก็คือไทยในปัจจุบัน และมีความชอบธรรมที่จะก่อสร้างคัมภีร์หรือทำญิฮาดเพื่อปกป้องคุ้มครองเอกราชและอธิปไตยของอาณาจักรปัตตานีดารุสสลามที่เป็นรัฐอิสลามกลับคืนมา

สรุปได้ว่า ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่แต่ละฝ่ายมองเห็นต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยฝ่ายรัฐมองว่าประวัติศาสตร์ของปัตตานีเป็นตัวอย่งของการกบฏต่อประเทศที่มีเป้าหมายต้องการจะแบ่งแยกดินแดนอยู่เสมอ ในขณะที่ฝ่ายมุสลิมในพื้นที่กลับมองว่าประวัติศาสตร์ของปัตตานีคือการถูกผนวกเข้าสู่รัฐไทยและเต็มไปด้วยความห้าวหาญ มีความชอบธรรมที่จะปลดแอกตนเองออกจากรัฐไทย อีกนัยหนึ่งก็คือเป็นประวัติศาสตร์ที่ควรแก่การจดจำอย่างยิ่งมากกว่าที่จะยอมให้ถูกทำลายหรือหลงลืม จึงเห็นได้ว่าในประเด็นทั้ง 2 เรื่องนี้ไม่ได้ทำให้เกิดปัญหาในตัวของมันเอง แต่ถูกหยิบยกมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองและนำไปสู่สาเหตุของความขัดแย้งที่ละเอียดอ่อน ซึ่งกระทบต่อความรู้สึกของคนมุสลิมในพื้นที่ สำหรับความเชื่อมโยงกับกลไกของรัฐ โดยกลายเป็นสาเหตุที่ทำให้ปัญหาทวีความขัดแย้งและกลายเป็นความรุนแรงได้ โดยเกิดจากความบกพร่องของภาครัฐที่ไม่พยายามเข้าใจปัญหาและยอมรับและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ประกอบกับความอ่อนแอของสังคมไทยที่กลายเป็นปัจจัยหนุนนำให้การกระทำของรัฐเกิดความชอบธรรมยิ่งขึ้น

4.4.3.2 ด้านศาสนาและความเชื่อ

แม้ศาสนาจะไม่ใช่อำนาจของความขัดแย้งในพื้นที่โดยตรง แต่ก็มีมุมมองว่าศาสนาอิสลามได้ถูกนำมาอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำของผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ โดยพบว่าการกระทำดังกล่าวได้กล่าวถึงหลักคำสอนทางศาสนาที่จะใช้สิทธิในการปกป้องตนเองจากผู้รุกรานและผู้ไม่ศรัทธาในอิสลาม (non-believer) จุดหมายของคำสอนดังกล่าวเป็นการปกป้องต่อบทบัญญัติแห่งอัลลอฮ์และผดุงความยุติธรรมแก่ศาสนาอิสลาม หากพิจารณาในมิตินี้ดังกล่าว ศาสนาอิสลามได้กลายเป็นข้ออ้างของคนบางกลุ่มที่เพื่อใช้เป็นเหตุผลหลักในการต่อสู้กับอำนาจรัฐไทย โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การต่อสู้เพื่อนำความยุติธรรมมาสู่ชาวมุสลิมที่ถูกรัฐละเมิดสิทธิของตนมานาน เหตุผลที่เชื่อมกับศาสนาอีกประการคือ การปกครองของไทยที่ถูกครอบงำด้วยแนวคิดจักรวาลวิทยาแบบ

พุทธ (Buddhist Cosmology) จึงทำให้วิถีคิดและรูปแบบการปกครองของไทยเป็นไปตามวิถีทางพุทธศาสนา โดยสุรินทร์ พิศสุวรรณ เห็นว่า กระบวนการสังคายนาทางพุทธศาสนามักถูกกำหนดโดยอำนาจรัฐ เพื่อสร้างมาตรฐานเดียวกันในเรื่องของการปฏิบัติและพิธีกรรมทางศาสนาอันนำไปสู่ความมั่นคงของอำนาจรัฐยิ่งขึ้น จึงพบว่ากระบวนการทัศน์ดังกล่าวมีอิทธิพลต่อความพยายามที่จะผสมกลมกลืน (assimilate) ชนกลุ่มต่างๆ ในประเทศให้กลายเป็นไทยในแบบที่รัฐต้องการไม่วันแม้แต่คนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ความพยายามที่จะใช้กระบวนการทัศน์จักรวาลวิทยาแบบพุทธเข้าปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งคนส่วนใหญ่เป็นมุสลิมของรัฐไทยตั้งแต่อดีต ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีส่วนในการสร้างความรู้สึกอคติให้เกิดขึ้นทั้งฝ่ายรัฐและประชาชน ด้านหนึ่งกลไกรัฐได้ทอดทิ้งและเอาเปรียบจากการปฏิบัติของรัฐที่ต่างจากคนไทยทั่วไป ในท้ายที่สุดประชาชนมุสลิมก็จะรู้สึกมีอคติต่อรัฐด้วยเช่นกัน จึงน่าที่จะตั้งข้อสังเกตว่าเหตุใดการรวมตัวกันต่อสู้อำนาจรัฐในเหตุการณ์ กรือเซะ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 และเหตุการณ์ตากใบเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2547 ถึงได้ถูกนำไปเชื่อมโยงกับการต่อสู้เพื่อศาสนาหรือการญิฮาด (Jihad) เพราะนอกจากทั้งสองเหตุการณ์จะแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่แล้วยังทำให้เห็นถึงความศรัทธาในการอุทิศตนเพื่อศาสนาของมุสลิมได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ดังนั้นประเด็นทางศาสนาจึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่รัฐควรให้ความสำคัญเพื่อความเข้าใจ เพราะการละเลยความสำคัญของสถาบันทางศาสนาอาจกลายเป็นโอกาสให้ผู้ไม่หวังดีเข้ามาสร้างแนวร่วมจากคนในพื้นที่เพื่อก่อความรุนแรงได้

ผู้ก่อความไม่สงบได้เลือกปฏิบัติการโดยอ้างอิงความเชื่อทางศาสนาเป็นที่มั่นทางจิตวิญญาณ ซึ่งหากผู้ก่อการสามารถปลุกกระตมให้มวลชนลุกขึ้นมาร่วมต่อสู้ได้ จะด้วยกลยุทธ์ใดก็ตาม นั่นคือกองทัพประชาชนที่ยากจะเอาชนะได้ ดังที่เกิดขึ้นแล้วเช่นเดียวกับช่วงสงครามปฏิวัติของจีนที่เหมาเจ๋อตุงได้ปลุกกระตมชาวนาขึ้นมาเป็นกองทัพปลดแอกประชาชนที่สามารถเอาชนะกองทัพประจำการของรัฐบาลเจียงไคเช็คได้นั้นเองความพยายามของผู้ก่อการดังกล่าว สามารถมองเห็นร่องรอยบางอย่างได้ดังนี้

1) การใช้ครูสอนศาสนา เป็นแกนนำทั้งงานด้านการเมืองและการทหาร เนื่องจากทราบดีว่า บุคลากรดังกล่าวมีลูกศิษย์ ผู้ศรัทธามากมายพร้อมเชื่อฟังทุกอย่างที่ถูกชี้แนะ

2) การใช้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา เป็นที่บ่มเพาะทางความคิดและอุดมการณ์ เนื่องจากเป็นสถานที่ที่รัฐให้เกียรติในฐานะเป็นสถานที่สำคัญทางการศึกษาและศาสนา จึงไม่ค่อยตรวจสอบอย่างจริงจังทั้งบุคลากร และกิจกรรมที่จัดขึ้นในโรงเรียน

3) การใช้บทบัญญัติทางศาสนา มาเป็นพื้นฐานในการชี้นำแนวความคิด โดยการยกเอาบางบทบางตอนในอัลกุรอานมาอ้างอิงรองรับแนวความคิดและการปฏิบัติของสมาชิกในขบวนการ ประเด็นนี้เห็นได้ชัดจากเอกสารที่ชื่อภาษาไทยว่า “การต่อสู้ที่ปัตตานี” (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ, 2552 : 14-17 ; สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2551 : 33-34)

สรุปว่าการใช้ศาสนานำในการต่อสู้เรียกร้องเป็นการหวังผลทางด้านจิตวิทยาและ สอดคล้องกับกระแสการเคลื่อนไหวของการต่อสู้เพื่ออิสลามทั่วโลก โดยใช้ยุทธศาสตร์สำคัญเพื่อให้ บรรลุจุดมุ่งหมาย คือ ความเป็นชาติ (มลายู) ศาสนา (อิสลาม) มาตุภูมิ (รัฐปัตตานี) เพราะการที่กลุ่ม ผู้เคลื่อนไหวก่อความไม่สงบได้ต่อสู้ในนามของศาสนาเพื่อผลประโยชน์ทางด้านจิตวิทยา สามารถสร้าง มวลชนได้เป็นอย่างดี และในทางกลับกันเจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบและเสียโอกาสในการ แก้ปัญหา เพราะไม่สามารถเข้าไปควบคุมดูแลกิจกรรมทางด้านศาสนาได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจาก เรื่องนี้เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนและมีความอ่อนไหวต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชน

4.4.3.3 ด้านการศึกษา

ศาสนาอิสลามในฐานะที่เป็นสถาบันศาสนามีอิทธิพลต่อแนวทางการศึกษาของ มุสลิมเป็นอย่างยิ่ง และการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญที่มุสลิมจำเป็นต้องเรียนรู้โดยเฉพาะการศึกษาทาง ศาสนาที่กำหนดให้มุสลิมทุกคนต้องศึกษาเรียนรู้เพื่อความเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วนำไปสู่การปฏิบัติใน การดำเนินวิถีชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเสียชีวิต ดังนั้นจึงมีความเชื่อว่าหากมุสลิมได้ศึกษาเรียนรู้ มากเท่าใด ก็ยิ่งจะเพิ่มความลึกซึ้งต่อหลักธรรมคำสอนมากเท่านั้นดังที่เราจะพบว่าคำสอนอิสลาม สนับสนุนให้มุสลิมอยู่กับการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ดังที่มีหลักฐานปรากฏใน คัมภีร์อัลกุรอานอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสถึงสถานภาพของบรรดาผู้ที่มีความรู้ว่าคุณค่าเหล่านั้นคือผู้ที่มีความ ยำเกรงต่อพระองค์อย่างแท้จริง โดยที่พระองค์ได้ตรัสว่า

﴿ إِنَّمَا نَحْنِيَّ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴾

(ฟาฏร : 28)

ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์เท่านั้นที่เกรง กลัวต่ออัลลอฮ์ แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงอภัยเสมอ”

(ฟาฏร : 28)

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ศาสนาอิสลามจึงส่งเสริมให้มุสลิมทุกคนหมั่นแสวงหาความรู้และ ถ่ายทอดส่งต่อไปยังคนอื่น ๆ มิใช่เพื่อผลประโยชน์ของตนเองเพียงเท่านั้นแต่เพื่อการมีสถานภาพทาง ชีวิตที่ดีกว่าในโลกนี้และการมีชีวิตที่ดีงามในโลกหน้าอันชั่วนิรันดร์ นอกจากนี้พระองค์ยังได้เน้นย้ำให้ มนุษย์ได้รับรู้ถึงคุณค่าของวิทยาการความรู้และบรรดาผู้ที่มีความรู้

﴿ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

(الزمر : 9)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุหัมมัด) บรรดาผู้รู้และบรรดาผู้ไม่รู้จะเท่าเทียมกัน
กระนั้นหรือ”

(อัซ-ซุมัร : 9)

จากโครงการอัลกุรอานข้างต้นพบว่า ศาสนาอิสลามได้ให้ความสำคัญด้านการศึกษา
เป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ในประเทศไทยมีการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิมที่เรียกว่า “ปอเนาะ” ซึ่งเป็น
สถาบันที่จัดรูปแบบการศึกษาให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์และอุดมการณ์อิสลามรวมถึงสอดคล้องกับการ
ดำเนินวิถีชีวิตของมุสลิม ปอเนาะจึงมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการการศึกษาให้แก่เยาวชน
มุสลิมและ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีปอเนาะอยู่อย่างแพร่หลาย สถาบัน
ปอเนาะไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ในการจัดการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นสถาบันที่ให้การสงเคราะห์
ประชาคมมุสลิมอีกด้วย อาทิ เป็นที่อยู่อาศัยของคนชรา คนยากจน และผู้ด้อยโอกาส จนเป็นที่
ยอมรับและอยู่คู่สังคมมุสลิมมาอย่างยาวนาน ส่วน “โต๊ะครู” หรือครูผู้คอยให้ความรู้ทางด้านศาสนา
เป็นต้นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ เพราะไม่เพียงแก่สอนศิษย์ที่อยู่ในปอเนาะเท่านั้น แต่ยังให้ความรู้ ให้
คำปรึกษาแนะนำ ตัดสินปัญหาข้อพิพาทให้กับชาวบ้านอีกด้วย จากเหตุผลดังกล่าวจึงเห็นได้ว่า
ปอเนาะเป็นสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทต่อการดำรงอยู่ของสังคมมุสลิม โดยเฉพาะในสังคมจังหวัด
ชายแดนภาคใต้

ครองชัย หัตถา นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์มุสลิมในมลายูกล่าวว่า
พื้นที่ชายแดนใต้เป็นแหล่งกำเนิดปอเนาะ ซึ่งเป็นสำนักการศึกษาที่มุสลิมทั่วโลกรู้จักโดยเฉพาะมุสลิม
ในภูมิภาคมลายู ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ภาคใต้ของไทย ชาราวัก หมู่เกาะสุมาตรา ปาร์ปัวนิวกินี ไป
จนถึงมาดากัสการ์ ของทวีปแอฟริกา... มุสลิมในภูมิภาคมลายูนี้ล้วนเคยเดินทางมาเรียนปอเนาะที่
ปัตตานี ซึ่งเป็นต้นแบบของการศึกษาที่บริสุทธิ์ และนับเป็นสถานที่บ่มเพาะจริยธรรมอันดีงาม ซึ่ง
อาจจะเรียกว่าเป็นเบ้าหลอมของมุสลิมเลยก็ได้ (อับดุลชะกูร์ บิน ซาฟิอีย์ ดินอะ, 2549 : 40)
สำหรับการต่อสู้ในด้านนี้ผู้ก่อความไม่สงบได้ใช้เงื่อนไขทางจิตวิทยา และความต้องการที่จะดำรงไว้
ซึ่งอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูซึ่งนำไปให้ประชาชนเข้าใจว่าการเรียนภาษาไทย หรือการศึกษา
เรียนรู้วิถีชีวิตของสังคมต่างวัฒนธรรม เป็นการห่างเหินศาสนาและเสี่ยงต่อการถูกผสมกลมกลืนจน
ความเป็นมลายูมุสลิมจางหายไปทั้งนี้ปรากฏการณ์ดังกล่าวสังเกตเห็นได้จากความพยายามที่ต้องการ
ให้เยาวชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานีในอดีตในแง่มุมที่สนับสนุนแนวคิดของผู้ก่อความไม่
สงบ คือการฉายภาพให้เห็นความโหดร้ายของจักรพรรดินิยมสยามที่เข้ามาครอบครองอาณาจักร
ปัตตานี โดยปลูกความสำนึกให้เชื่อว่าอยู่ภายใต้การปกครองของไทย คือต้นตอแห่งความลำหลังและ
การไม่ได้รับความยุติธรรมของชาวมลายูมุสลิมตลอดจนให้ความรู้และสร้างความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับการ
หวงแหนและรักษาอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันระหว่างประชาชนในสังคมที่มีความหลากหลาย ด้วย

เป้าหมายที่ต้องการเปลี่ยนความแตกต่างให้เป็นความแปลกแยก เพื่อเป็นพื้นฐานในการแยกคน แยกสังคม ต่อไปในอนาคต

เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2552 : 68-70) กล่าวว่า ปัญหาของการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปอเนาะคือ หากรัฐยังเชื่อว่าปอเนาะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติซึ่งเป็นความคิดที่วางอยู่บนฐานของสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีมาตั้งแต่ยุคอดีต จุดเปลี่ยนสำคัญของปอเนาะในประเทศไทยเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2504 ที่รัฐบาลได้ให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงและส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ.2504 ส่งผลให้ปอเนาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องจดทะเบียนกับทางราชการและให้จัดการเรียนการสอนทั้งในวิชาศาสนาควบคู่วิชาสามัญ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่ต้องการเปลี่ยนแปลงปอเนาะให้กลายเป็นโรงเรียนสามัญทั่วไป จนกระทั่งในปี พ.ศ.2508 ได้มีการส่งเสริมให้ปอเนาะที่จดทะเบียนแล้วดำเนินการเปลี่ยนสภาพมาเป็น “โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม” ที่สำคัญคือให้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาสามัญศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และในที่สุดคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2509 ห้ามมิให้มีการจัดตั้งปอเนาะขึ้นใหม่ และให้แปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามทันทีที่รัฐบาลกำหนด

ปัญหาสำคัญประการต่อมาคือ รัฐยังไม่สามารถสร้างความสมดุลทางด้านความคิดกับคนไทยมุสลิมให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาวิชาสามัญควบคู่กับการศึกษาศาสนา แม้ปรากฏว่าผู้ปกครองได้ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนสามัญของรัฐในระดับประถมศึกษามากขึ้นแล้วก็ตาม แต่เมื่อเข้าสู่ระดับมัธยมศึกษาก็มีแนวโน้มชัดเจนว่าเกิดการแบ่งแยกทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มคนไทยพุทธในพื้นที่กับกลุ่มคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู โดยนักเรียนไทยพุทธได้ศึกษาต่อในโรงเรียนของรัฐบาลในขณะที่นักเรียนไทยมุสลิมได้ศึกษาต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นจุดเริ่มต้นของความห่างเหินและแยกออกจากกันที่สุดในที่สุด ข้อสังเกตต่อมา การเลือกศึกษาต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามของคนไทยเชื้อสายมลายู อาจถือเป็นนัยของการปฏิเสธความเป็นไทยที่อยู่ในแนวการศึกษาของโรงเรียนสามัญทั่วไปของรัฐก็เป็นได้ ยิ่งไปกว่านั้นมุสลิมบางส่วนยังคงมีค่านิยมในการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในปอเนาะ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการสื่อสารภาษาไทยที่ไม่ถนัดและประกอบกับสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจ

โดยสรุป ปัญหาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ในยุคอดีตจนกระทั่งมาถึงยุคปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของมุสลิมในพื้นที่บ้างในบางยุค แต่ปรากฏว่าภาครัฐยังขาดความเข้าใจถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยมุสลิมและรัฐยังคงหวาดระแวง เพราะอำนาจการตัดสินใจทั้งหมดมาจากส่วนกลาง โดยไม่ได้สัมผัสถึงแก่นแท้ของการจัดการศึกษาในสถาบันปอเนาะหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามรวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตของคน

ในพื้นที่ การกำหนดนโยบายวางอยู่บนพื้นฐานของความมั่นคงของชาติเป็นหลัก จึงทำให้การจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรจะเป็นและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดำกว่าเกณฑ์ ดังที่ บรรจง ฟ้ารุ่งแสง (2550) ได้กล่าวว่า ปัญหาหลักทางการศึกษาที่แท้จริงคือ การมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดำ โดยจากการสำรวจและการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาพบว่า ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดำและเป็นเช่นนี้มาเป็นระยะเวลาต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน

4.4.3.4 ด้านเศรษฐกิจ

การศึกษาปัญหาทางสังคมย่อมเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องพิจารณาบริบทของปัญหานั้นๆ ปัญหาความรุนแรงของจังหวัดในชายแดนภาคใต้ก็เช่นกัน หากพิจารณาเพียงมิติใดมิติหนึ่งอาจไม่ทำให้เข้าใจลักษณะปัญหาที่ดำรงอยู่ได้อย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นในส่วนนี้จึงต้องการศึกษาว่าปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสภาพทางเศรษฐกิจในพื้นที่อย่างไร อันจะนำไปสู่แนวทางของการแก้ปัญหาที่เหมาะสมต่อไป คณะกรรมการความมั่นคงแห่งรัฐสภาผู้แทนราษฎร (2553 : 55) สรุปในประเด็นนี้ว่า จากการศึกษาเรื่องชาวมลายูมุสลิมและการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม กรณีศึกษาภาคใต้ตอนล่างในช่วงเวลาที่เหตุการณ์ความรุนแรงเริ่มปะทุขึ้นเมื่อปี 2547 ได้นำเสนอข้อมูลว่า การพัฒนาที่ผ่านมารัฐบาลไม่สามารถนำเสนอนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ได้ เนื่องจากรัฐขาดความรู้ความเข้าใจสังคมมุสลิม โดยเฉพาะการมองเป็นสังคมปิด รัฐและคนส่วนใหญ่ของประเทศต้องเข้าใจสังคมที่มีความแตกต่างทางด้านศาสนา สังคม และวัฒนธรรม ด้วยการเรียนรู้และเข้าใจในข้อเท็จจริงว่าคนเหล่านั้นสามารถอยู่ร่วมกันกับสังคมอื่นได้อย่างเสมอภาค บนพื้นฐานด้วยการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน บนพื้นฐานกฎหมายรัฐธรรมนูญเดียวกัน กรณีรัฐได้อ้างถึงการใช้ภาษาไทย คนในพื้นที่ไม่นิยมใช้ภาษาในการสื่อสาร ทำให้ยากต่อการเข้าถึงและเป็นอุปสรรคของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ในสภาพข้อเท็จจริงในปัจจุบันชาวมลายูมุสลิมรุ่นใหม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้เป็นส่วนใหญ่ ภาษาจึงไม่ใช่ปัญหาหลักในทางกลับกันเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้าไปแก้ไขปัญหาคือเจ้าหน้าที่ที่ไม่สามารถศึกษาทำความเข้าใจในด้านภาษามลายู จึงทำให้เกิดปัญหาต่อการสื่อสาร ในชาวมลายูมุสลิมรุ่นใหม่อีกต่างหาก กลายเป็นปัญหาในตัวเองว่าในปัจจุบันสื่อสารภาษาแม่ตนเองไม่ได้ ทำให้เกิดความระแวงต่อรัฐว่า รัฐพยายามกลืนทำให้ภาษามลายูสูญหายไปจากพื้นที่ ในขณะที่ชาวมลายูต้องการรักษาเอาไว้เพราะภาษาเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงอัตลักษณ์อย่างแท้จริง

จากรายงานของศิริรัตน์ ธาณีนานนท์ ดลมนรจจ์ บากา และฉลองภพ สุสังกร์ กาญจน์ เรื่องชาวไทยมุสลิมและการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม : กรณีศึกษา

ภาคใต้ตอนล่างได้กล่าวว่า การพัฒนาที่ผ่านมารัฐบาลไม่สามารถดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ได้ เนื่องจากยังมีการขาดความรู้ความเข้าใจระหว่างรัฐกับประชาชน เพราะในสายตาของรัฐมองว่าสังคมมุสลิมเป็นสังคมปิด และคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ทำให้ยากต่อการเข้าถึงและเป็นอุปสรรคของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ขณะที่คนไทยมุสลิมในพื้นที่เองมองว่ารัฐและนายทุนที่อยู่นอกศาสนาอิสลามต่างก็เป็นผู้แสวงหาผลประโยชน์ผ่านการพัฒนาด้วยการทำลายเอกลักษณ์ทางศาสนาและสังคมของคนไทยมุสลิม ซึ่งสอดคล้องกับข้อเท็จจริงในพื้นที่ว่า ธุรกิจการทำประมงซึ่งเป็นรายได้หลักของคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของนายทุนที่อยู่นอกศาสนาอิสลาม ทำให้ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่เป็นเพียงลูกจ้างของธุรกิจการประมงของคนนอกพื้นที่ซึ่งมีความพร้อมทั้งเงินทุนและอำนาจเท่านั้น ลักษณะสังคมของจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการปิดกั้นโอกาสที่จะบูรณาการคนไทยมุสลิมให้เข้ามาอยู่ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคใต้ของไทย (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ, 2552 : 39-40)

นอกจากนี้แล้วในกระบวนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมายังไม่มี ความสอดคล้องกับศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะแผนงานและโครงการต่างๆ ล้วนถูกกำหนดและตัดสินใจจากส่วนกลางทั้งสิ้นโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนจึงทำให้ผลของการพัฒนาไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของคนในพื้นที่ เพราะที่ผ่านมามีการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นโครงการระดับประเทศ โดยนอกจากจะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่แล้ว ยังเป็นโครงการที่มุ่งสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านด้วย เช่น ในยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติที่เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2537-2541) ได้เน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยริเริ่มโครงการเขตสามเหลี่ยมเศรษฐกิจซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างไทยมาเลเซียและอินโดนีเซีย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าโครงการดังกล่าวได้ขาดมิติของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายไป คำถามที่เกิดขึ้นมีอยู่ว่า ทำไมโครงการพัฒนาของรัฐจึงยังไม่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้สูงขึ้น แต่กลับเกิดผลตรงกันข้ามคือการพัฒนา กลายเป็นการบ่อนทำลายชีวิตของประชาชนด้วยสภาพความยากจนไม่สิ้นสุด เพราะจากข้อมูลทางสถิติเกี่ยวกับสัดส่วนของประชาชนที่ยากจนในชนบทของภาคต่างๆ ช่วง พ.ศ.2531-2545 ที่สำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติชี้ให้เห็นว่า ระดับความยากจนในชนบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วย นราธิวาส ปัตตานี และยะลา ไม่ได้ลดลงอย่างรวดเร็วเหมือนกับภาคอื่นๆ ประกอบกับ พ.ศ.2533-2546 เศรษฐกิจของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่มีความเข้มแข็งนัก เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆ (คณะอนุกรรมการศึกษาวิถีทางการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของมนุษย์, 2549 : 1) และประเทศไทยโดยรวม เนื่องจากเศรษฐกิจในจังหวัดชายแดนภาคใต้พึ่งพิงภาคเกษตรค่อนข้างสูง เมื่อภาค

การเกษตรตกต่ำจึงทำให้สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ติดอันดับ 1-4 ของจังหวัดที่มีสัดส่วนของคนจนด้านรายได้มากที่สุดของภูมิภาค (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2549 : 23)

เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2552 : 42-46) ได้สรุปในประเด็นนี้ว่า สาเหตุของความยากจนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่เกิดจากการมีภาวะเจริญพันธุ์สูงซึ่งเป็นภาวะที่นำไปสู่อัตราการเกิดค่อนข้างสูง การไม่ได้รับการศึกษาในระบบสามัญเช่นเดียวกับประชากรในพื้นที่ของประเทศ หรือหากได้รับการศึกษาก็มีคุณสมบัติไม่ตรงกับงานที่มีโดยเฉพาะหัวหน้าครอบครัว ซึ่งมีการศึกษาน้อยทำให้ไม่สามารถหารายได้เลี้ยงครอบครัวได้ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้คนไทยมุสลิมออกไปหางานทำนอกพื้นที่ เช่น ในตัวเมืองหรือประเทศมาเลเซีย จากปัญหาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความยากจนของคนมุสลิมในพื้นที่มีสูงขึ้นไปหาก็จะยิ่งเพิ่มอัตราส่วนภาวะพึ่งพิงตามไปด้วย นั่นคือการตกอยู่ในวังวนของการกู้หนี้ยืมสิน โดยการเป็นหนี้เจ้าของธุรกิจหรือที่คนในพื้นที่เรียกว่าเจ้าแก้อย่างไม่จบสิ้น ประการต่อมา การถูกลิดรอนสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ยังเป็นอีกประเด็นที่ทำให้สภาพปัญหาความขัดแย้งยังคงปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่อง เพราะจะพบว่าประชาชนในพื้นที่ขาดโอกาสในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตน เนื่องจากกฎระเบียบของรัฐและอำนาจอิทธิพลของกลุ่มทุนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์โดยการอาศัยช่องโหว่ของอำนาจรัฐ และยังมี ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างชุมชนด้วยกันเอง ชุมชนกับรัฐ และชุมชนกับธุรกิจเอกชน โดยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั้งสามกลุ่มนี้ไม่ได้แยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิง เพราะปัญหาการขัดแย้งในแต่ละกลุ่มสามารถเชื่อมโยงไปสู่อีกกลุ่มได้ ดังนั้นการแสวงหาทางออกของปัญหาจึงต้องมีการพิจารณาความขัดแย้งในทรัพยากรอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเพื่อให้มองเห็นภาพรวมของปัญหาได้อย่างเข้าใจกันจากการพิจารณาปัญหาทางเศรษฐกิจของจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งสองกรณีคือ ความยากจนและสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เห็นลักษณะปัญหาที่ร่วมกันคือนโยบายหรือโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐมักจะเป็นการตัดสินใจจากส่วนกลางเพียงฝ่ายเดียว โดยขาดมิติการร่วมตัดสินใจจากประชาชนในพื้นที่ ผลที่ตามมาคือโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐนอกจากจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงและยั่งยืนได้แล้ว ยังทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน ไม่เว้นแม้แต่ระหว่างประชาชนด้วยกันเองอีกด้วย

สรุปโดยภาพรวมปัญหาความยากจนที่เกิดจากบริบทของสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจตามมา ไม่ว่าจะเป็นกรณีปัญหาการว่างงาน ปัญหาการไร้การศึกษา ปัญหาคุณภาพชีวิต ปัญหายาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับลักษณะเฉพาะของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยากต่อการแก้ไข ทำให้หน่วยงานของรัฐไม่เข้าใจวิธีการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ประกอบกับแนวทางการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติหรือสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเกิดจากการใช้อำนาจทางกฎหมายเข้ามาปิดกั้นโอกาสในการใช้ประโยชน์ของชุมชนกลายเป็นการลิดรอนสิทธิของชุมชนให้หมดไปจากการพิจารณาปัญหาทางเศรษฐกิจของจังหวัด

ชายแดนภาคใต้ทั้ง 2 กรณี คือ ความยากจนและสิทธิชุมชนในการทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เห็นลักษณะปัญหาาร่วมกัน คือ นโยบายหรือโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐ มักจะเป็นการตัดสินใจจากส่วนการเป็นฝ่ายเดียวโดยขาดมิติของการร่วมตัดสินใจจากประชาชนในพื้นที่ ผลที่ตามมาคือโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐนอกจากจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงและยั่งยืนได้แล้ว ยังมีส่วนก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างกันอีกด้วย

4.4.3.5 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

สภาพปัญหาความขัดแย้งในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ถือว่าเป็นอีกหนึ่งประเด็นปัญหาที่มีความละเอียดอ่อน อันเนื่องจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนมลายูมุสลิมที่อยู่ในพื้นที่เลือกที่จะกำหนดอัตลักษณ์ของตนให้ต่างไปจากคนไทยตามแบบของรัฐ เพราะในขณะที่ทางการไทยเรียกบุคคลกลุ่มนี้ว่า ไทยมุสลิมคือคนสัญชาติไทยและเชื้อชาติไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม แต่คนมลายูมุสลิมในพื้นที่กลับไม่ยอมรับในการเรียกดังกล่าว จะยอมรับในการเป็นคนสัญชาติไทยก็ต่อเมื่อมีความประสงค์จะเดินทางไปต่างประเทศ เพื่อทำหนังสือเดินทางไปประกอบพิธีหัจญ์หรือการไปศึกษาต่อเท่านั้น ซึ่งมีนัยว่าปฏิเสธความเป็นคนเชื้อชาติไทยตามที่ภาครัฐพยายามกำหนดให้ เพราะความเข้าใจของคนมุสลิมเชื้อสายมลายูเห็นว่าคนไทยที่มาจากคำว่าสยาม (Siam) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่นับถือศาสนาพุทธ และเข้าใจว่าภาษาไทยเป็นภาษาของชาวพุทธศาสนา

สรุปจากการศึกษาของเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2552 : 53-57) ถึงประเด็นนี้ว่า อิสลามนอกจากจะเป็นศาสนาแล้ว ยังถือเป็นธรรมเนียมชีวิตของมุสลิมผู้ศรัทธาในศาสนาอีกด้วย หลักสำคัญดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าศาสนาและวัฒนธรรมถือเป็นสิ่งเดียวกันที่ไม่สามารถแบ่งแยกกันได้ และจะสังเกตได้ว่าในขณะที่วัฒนธรรมอิสลามได้นิยามขอบเขตทางสังคมให้กับคนมุสลิม แต่ในขณะเดียวกันได้ทำให้เกิดช่องว่างหรือความห่างเหินทางสังคมระหว่างคนไทยเชื้อสายมลายูและคนไทยทั่วไป สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์และทำให้คนไทยมุสลิมต่างจากคนไทยทั่วไป คือศาสนาอิสลามภาษาซึ่งเป็นที่มาของการมีวัฒนธรรมเฉพาะคนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยทั่วไปมีเชื้อสายมลายูและพูดภาษามลายูท้องถิ่นปัตตานีซึ่งมีความใกล้เคียงกับภาษามลายูถิ่นต้นในประเทศมาเลเซีย จึงทำให้เห็นว่าเป็นมลายูด้วยกันได้เชื่อมโยงคนทั้งสองกลุ่มไว้ด้วยกันภายใต้โลกวัฒนธรรมมลายู

การอยู่ภายในวัฒนธรรมมลายูของคนไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ทำให้คนไทยมุสลิมในพื้นที่เลือกที่จะกำหนดอัตลักษณ์ตนให้ต่างไปจากคนไทยตามแบบรัฐ เพราะในขณะที่ทางการใช้คำเรียกคนกลุ่มนี้ว่า ไทยมุสลิมคือคนสัญชาติไทยและเชื้อชาติไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม แต่คนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้กลับเรียกตนเองว่า “ออหมานยู” หรือคนมลายู ซึ่งหมายถึงผู้สืบเชื้อ

สายมลายู เชื้อชาติมลายู และนับถือศาสนาอิสลาม นับดังกล่าวเห็นได้ว่าเป็นการปฏิเสธความเป็นคนไทยที่รัฐพยายามกำหนดให้ เพราะความเข้าใจของคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูเห็นว่าคนไทยคือคนที่นับถือศาสนาพุทธและเข้าใจว่าภาษาไทยคือภาษาของพุทธศาสนา กล่าวได้ว่า คนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องการรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมของตนเองไว้ด้วยการใช้ภาษามลายูท้องถิ่นศาสนาและวัฒนธรรมตามแบบอิสลามเพื่อการเป็นมุสลิมที่ดี ในขณะที่อีกด้านรัฐไทยพยายามใช้กลไกของตนผสมกลมกลืนมุสลิมมลายูให้มีความเป็นไทยมากขึ้นด้วยกันโดยผ่านการใช้กลไกของระบบราชการ ไม่ว่าจะมีความพยายามเข้าไปปฏิรูปการจัดการศึกษาแบบอิสลามหรือการเปลี่ยนชื่อสถานที่จากภาษามลายูท้องถิ่นให้เป็นภาษาไทย จากการยึดมั่นในอัตลักษณ์ของความเป็นมุสลิมมลายู ทำให้เห็นว่าเครื่องมือของการรักษาอัตลักษณ์มุสลิมคือภาษาและศาสนา เพราะหากกล่าวไปแล้วภาษาถือเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทั่วไป แต่สำหรับคนมุสลิมมลายูภาษายังมีความสำคัญในการถ่ายทอดอุดมการณ์ ความศรัทธาในศาสนาอีกนัยหนึ่งด้วย ล้วนเป็นข้อพึงปฏิบัติสำหรับมุสลิมที่ดีครอบคลุมทั้งเรื่องการกิน การอยู่ การแต่งกาย และความประพฤติปฏิบัติต่างๆ เพราะฉะนั้นมุสลิมจึงต้องปฏิบัติตามกรอบของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด แต่สิ่งที่รัฐกระทำต่อมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ชี้ให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่รัฐส่วนหนึ่งยังขาดความรู้ ความเข้าใจที่ดีในการปฏิบัติต่อคนมุสลิม

คนมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องการรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมของตนเองไว้ด้วยการใช้ภาษามลายูท้องถิ่น ศาสนา และวัฒนธรรมตามแบบอิสลามเพื่อการเป็นมุสลิมที่ดีในขณะที่อีกด้านรัฐไทยพยายามใช้กลไกของตนผสมผสานกลมกลืนสังคมมลายูมุสลิมให้มีความเป็นไทยเหมือนคนส่วนใหญ่ของประเทศมากขึ้นเช่นกัน โดยผ่านการใช้กลไกของระบบราชการ ไม่ว่าจะมีความพยายามเข้าไปปฏิรูปการจัดการศึกษาตามแบบอิสลาม หรือการเปลี่ยนชื่อสถานที่จากภาษามลายูท้องถิ่นให้เป็นภาษาไทย ด้วยความยึดมั่นและศรัทธาในอัตลักษณ์ของความเป็นมลายูมุสลิมทำให้เห็นว่าเครื่องมือของการรักษาอัตลักษณ์มลายูคือภาษามลายูและศาสนาอิสลาม แต่สำหรับคนมลายูมุสลิมภาษามีความสำคัญในการถ่ายทอดอุดมการณ์ ความศรัทธาในศาสนาอีกนัยหนึ่งด้วย ดังที่พบว่าภาษามลายูท้องถิ่นเป็นเครื่องในการกำหนดว่าใครเป็นหรือไม่เป็นคนมลายู และเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงความทรงจำกลับไปสู่ประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองของปัตตานี โดยเฉพาะในยุคที่ปัตตานีอยู่ใต้อิทธิพลของศาสนาอิสลามได้มีการนำอักษรอาหรับมาเขียนในระบบภาษามลายู ดังนั้นภาษามลายูที่เขียนด้วยภาษาอาหรับจึงไม่เพียงมีคุณค่าในการสื่อสารเท่านั้นแต่ยังมีคุณค่าต่อศาสนา ทั้งในแง่ของการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ ภาษามลายูจึงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมของคนมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเป็นเกียรติภูมิของคนมลายูมุสลิมเชื้อสายมลายูเช่นเดียวกัน

ส่วนยุทธศาสตร์การต่อสู้ในมิติสังคมและวัฒนธรรม ผู้ก่อความไม่สงบได้ใช้กลยุทธ์อย่างชาญฉลาดในการนำจุดอ่อนจุดแข็งมาปรับใช้เพื่อขยายแนวร่วมเผยแพร่อุดมการณ์ทั้งทางสังคมและในเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

1. ในมิติทางสังคมได้ใช้จุดแข็งการสื่อสารทางตรงมาใช้ประโยชน์ เช่น การโฆษณาชวนเชื่อในมัสยิดเวลาละหมาด การปล่อยข่าวในร้านกาแฟ หรือการติดต่อสื่อสารกัน โดยใช้เงื่อนไขจัดงานแข่งขันกตลอดถึงการแข่งขันกีฬาประเภทต่างๆ

2. ในมิติทางวัฒนธรรมได้พยายามรณรงค์ให้ใช้ภาษามลายูในการติดต่อสื่อสารเพียงภาษาเดียวพยายามเปลี่ยนชื่อบุคคล สถานที่ หรือแม้แต่ป้ายชื่อตำบล หมู่บ้าน ป้ายจราจร หรือป้ายทางหลวงก็พยายามให้ใช้เป็นภาษามลายู การละเล่นพื้นเมืองที่เคยเป็นสิ่งบันเทิงเริงรมย์ ได้มีการรณรงค์ให้เลิกโดยอ้างว่าผิดบทบัญญัติทางศาสนา การต่อสู้ในมิติวัฒนธรรม มักจะแฝงเร้นไว้ด้วยข้ออ้างของหลักศาสนา (คณะกรรมการสิทธิการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร, 2553 : 57 ; สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2551 : 34)

โดยสรุป จากที่กล่าวถึงสภาพสังคมที่เป็นมูลเหตุให้เกิดความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไปแล้วนั้น มองได้ว่าพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมอิสลามได้ถูกปิดทับด้วยนโยบายต่างๆ ของรัฐที่พยายามสร้างความเป็นไทยแก่สังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ และแม้ว่าปัญหาภาคใต้จะปรากฏมานานแล้วก็ตาม แต่ดูเหมือนว่ารัฐและสังคมไทยยังขาดความรู้ความเข้าใจในการยอมรับความแตกต่างและกลายเป็นปัญหาในปัจจุบัน แต่หากมีการเปลี่ยนกรอบความคิดไปสู่การยอมรับในวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายมากขึ้น การเคารพความคิด ความเชื่อและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติและศาสนาอาจเป็นทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหาภาคใต้ในปัจจุบัน

4.4.3.6 ด้านกระบวนการยุติธรรม

ประเด็นความยุติธรรมกล่าวได้เป็นเรื่องใจกลางของความขัดแย้งในภาคใต้ รายงานของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (2549 : 2) กล่าวว่า “ความไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ และความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม” เป็นความคับข้องใจลำดับต้นๆ ของชาวมลายู พร้อมทั้งเสนอแนะว่าปัญหาความรุนแรงจะบรรเทาลงได้อย่างมากหากแก้ปัญหาด้วยความเป็นธรรมได้ ในทำนองเดียวกันองค์การนิรโทษกรรมสากลได้ตั้งชื่อรายงานเกี่ยวกับความขัดแย้งขึ้นหนึ่งในปี 2549 ว่า “If You Want Peace, Work for Justice (หากคุณปรารถนาสันติ จงดำรงความยุติธรรม)” ในทางปฏิบัติบ่อยครั้งที่คำว่ายุติธรรมซึ่งเป็นความกว้างขวางครอบคลุมแง่มุมต่างๆ ไว้หมดจะรวมเรื่องราวที่หลากหลายและซ้ำซ้อนไว้เข้าด้วยกัน ได้แก่ ความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ ความเสมอภาคของโอกาสในการศึกษาและการทำงาน ความยุติธรรมทางสังคม การปฏิบัติงานของตำรวจและกำลังความมั่นคง และการทำงานของศาลสถิตยุติธรรม จุดที่ต้องการเน้นในที่นี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับ

ระบบงานยุติธรรมทางอาญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่มุมมองของกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือผู้ต้องสงสัยในคดีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ถูกจับกุม ถูกสอบสวน ถูกฟ้องร้อง ถูกพิจารณาคดี และถูกจับกุมอย่างไร ในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ “คดีอาญา” มีความหมายครอบคลุมกว้างขวางกว่าที่อื่นๆ ในประเทศไทย

เพราะภายใต้การบังคับใช้กฎอัยการศึกและพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินนั้น ทหารจะมีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการซึ่งปรกติแล้วเป็นอำนาจของตำรวจและศาล อาณาบริเวณที่สนใจศึกษาจะรวมไปถึงวิธีการที่จะระบุหลักฐานและสาวไปถึงผู้สงสัยนั้นทำกันอย่างไร มีการจับกุมและสอบสวนกันอย่างไร มีการตัดสินใจที่จะฟ้องดำเนินคดีอย่างไร จำเลยที่อยู่ระหว่างถูกคุมขังมีสภาพอย่างไรในขณะที่ยังรอการพิจารณาคดีหรือระหว่างการพิจารณาคดี และมีการพิจารณาคดีอย่างไร ผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์หลายคนกล่าวว่าชาวมลายูมุสลิมขาดความเชื่อมั่นในระบบงานยุติธรรมทางอาญาอยู่หลายด้าน สิ่งนี้ทำให้พวกเขารู้สึกแปลกแยกจากรัฐไทย ลดทอนความชอบธรรมของรัฐและทำให้สถานการณ์ความตึงเครียดทางการเมือง ความขัดแย้ง และความรุนแรงถล่มถลายมากยิ่งขึ้น บรรดาทนายฝ่ายจำเลยในระบบงานยุติธรรมทางอาญาเชื่อว่าผู้ต้องสงสัยน้อยมากที่ถูกจับกุมตัวและน้อยยิ่งไปอีกที่ถูกตัดสินลงโทษ ในภาวะการณ์เช่นนี้เองที่ทำให้ผู้ที่ต้องการหาคนผิดมาลงโทษนั้นระบุงการตัดสินที่ผิดพลาดของศาลหลายต่อหลายครั้งได้ยากยิ่ง (Duncan McCargo แปลโดยณัฐธยาน์ วันอรุณวงศ์, 2555 : 140-141)

การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐได้กลายเป็นการสร้างวัฒนธรรมของการไม่ต้องรับโทษ และยังคงมีความชอบธรรมจากการกระทำดังกล่าว ด้วยเหตุที่เป็นกรกระทำเพื่อรักษาความมั่นคงของชาติซึ่งเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่รัฐสามารถกระทำได้ แต่สิ่งที่ภาครัฐต้องคำนึงคือการรักษาความมั่นคงของมนุษย์และการรักษาสีทิมมนุษย์ชนก็เป็นสิ่งสำคัญที่เจ้าหน้าที่รัฐจะละเมิดมิได้เช่นกัน เพราะนอกจากกรณีเหตุการณ์กรือเซะและเหตุการณ์ตากใบแล้ว กรณีการหายตัวไปของนายสมชาย นีละไพจิตรก็เป็นอีกกรณีหนึ่งที่แสดงถึงปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยโดยการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ถึงแม้จะมีเสียงเรียกร้องให้รัฐบาลใช้กลไกของรัฐเพื่อสืบหาผู้กระทำผิด แต่ดูเหมือนว่ารัฐบาลยังไม่มีความจริงใจ ยังคงปฏิเสธที่จะเปิดเผยรายงานของทางการเกี่ยวกับข้อมูลการสูญหายของนายสมชายหรือยังปกปิดข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดในกรือเซะและตากใบ ส่วนคำสัญญาว่าจะตามหาผู้กระทำผิดมาลงโทษก็เป็นเพียงการลดกระแสสังคมและลดแรงกดดันทางการเมืองเท่านั้น และการที่รัฐบาลได้ประกาศบังคับใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ได้กลายเป็นข้ออ้างให้กับเจ้าหน้าที่รัฐกระทำการละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล เพราะหากบุคคลใดก็ตามถูกสงสัยว่าเป็นผู้กระทำผิด กฎหมายดังกล่าวได้ให้อำนาจเจ้าหน้าที่เข้าจับกุมได้ทันที แต่ถ้าหากเจ้าหน้าที่รัฐกระทำการจนเกิดผลกระทบต่อชีวิตและร่างกายของประชาชน พระราชกำหนดฯ ได้ให้ความคุ้มครองแก่เจ้าหน้าที่รัฐไม่ต้องรับโทษอันใด กล่าวได้ว่าอำนาจหน้าที่ของพระราช

กำหนดฯ นี้ ยิ่งตอกย้ำให้เห็นถึงการบ่มเพาะวัฒนธรรมของการไม่ต้องรับโทษของเจ้าหน้าที่รัฐให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ, 2552 : 78 ; คณะกรรมการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร, 2553 : 60)

สอดคล้องกับจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ (2548 : 116-117) เห็นว่า วัฒนธรรมอำนาจนิยมของเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายต่างๆ ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการฝ่ายปกครองหรือฝ่ายสืบสวนสอบสวนที่ไม่มีความเป็นเอกภาพใต้งานร่วมกัน จึงพบว่าในทางปฏิบัติมักมีข่าวการซ้อมทรมานกรรม หรือการบีบบังคับเอาข้อมูลจากผู้ต้องสงสัย ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาอยู่บ่อยครั้ง ด้วยเหตุที่เจ้าหน้าที่รัฐคำนึงถึงความสะดวกของตนเองเป็นสำคัญ จึงส่งผลสำคัญอยู่สองประการคือ การละเลยเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่เจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถรับรองและให้ความคุ้มครองประชาชนในพื้นที่ได้ ประการถัดมาคือ การใช้วัฒนธรรมอำนาจนิยมของเจ้าหน้าที่รัฐทั้งฝ่ายปกครองและฝ่ายสืบสวนต่างไม่ได้ให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนในพื้นที่ ทำให้มีแนวโน้มที่จะสร้างความรู้สึกหวาดระแวงและไม่ไว้วางใจในอำนาจรัฐของประชาชนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐมักเกิดจากความเข้าใจผิดและความเคียดขี้เนื้อที่ส่งผลให้ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ทั้งที่พบว่าความรุนแรงไม่ช่วยจัดการเหตุของปัญหาได้ เพราะความรุนแรงจัดการได้เป็นรายบุคคล แต่ไม่สามารถทำให้รากเหง้าของปัญหานั้นหมดไปได้ เพราะเงื่อนไขของความยุติธรรมยังคงมีอยู่ จึงทำให้มี “ผู้ร้าย” เกิดขึ้นตามมาอีกหลายคน ความรุนแรงในพื้นที่จึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและส่งผลให้ไม่เกิดความยุติธรรมในพื้นที่ต่อไป

และปัญหาอีกประการที่เกิดจากจากช่องว่างของกระบวนการยุติธรรม เป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลที่แสวงหาผลประโยชน์จากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มอิทธิพลที่ดำเนินธุรกิจผิดกฎหมายในพื้นที่และกลุ่มบุคคลที่แสวงหาผลประโยชน์จากงบประมาณแผ่นดิน กลุ่มอิทธิพลที่ดำเนินธุรกิจผิดกฎหมายในพื้นที่คือขบวนการค้ายาเสพติด และกลุ่มลักลอบขนสินค้าหนีภาษี มีส่วนในการก่อเหตุรุนแรงและส่งผลให้ความความขัดแย้งขยายตัวด้วย ซึ่งในบางครั้งก็เป็นการร่วมมือกันกับกลุ่มขบวนการต่อสู้ที่ปาดานีบางส่วนในลักษณะที่สมประโยชน์ต่อกัน โดยกลุ่มนี้มีเป้าหมายเฉพาะเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางธุรกิจจากระบบภายใต้เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นเมื่อกล่าวถึงกลุ่มบุคคลที่แสวงหาประโยชน์แล้ว ก็ไม่อาจละเลยที่จะกล่าวถึงความรู้สึกของชาวบ้านในพื้นที่ว่ามีกลุ่มบุคคลที่หาประโยชน์จากงบประมาณแผ่นดินในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคอร์รัปชั่นหรือผลประโยชน์ทับซ้อนของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วน ซึ่งความจริงเป็นอย่างไรในตอนนี้นี้คงยังไม่มีผู้ใดตอบได้ แต่นั่นก็ไม่สำคัญเท่ากับการรับรู้ของประชาชนว่ามีผลกระทบดังกล่าวก่อเกิดขึ้น ทำให้เกิดมีความรู้สึกที่รัฐไม่มีความจริงใจที่จะแก้ปัญหาอย่างแท้จริง แต่ต้องการ “เลี้ยงไข้” เพื่อหาประโยชน์จากงบประมาณรัฐที่มีจำนวนมหาศาล ซึ่งจะเห็นได้จากผลการศึกษาวิจัย ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (2556) ได้สรุปเอาไว้ว่า ในรอบ 5 ปีของการแก้ไขปัญหาภาคใต้ ภาครัฐใช้งบประมาณไปแล้วประมาณ 109,000 ล้านบาท ซึ่งได้มีการคำนวณต้นทุนในการบริหารจัดการแล้วพบว่า จะต้องใช้งบประมาณถึง 88 ล้านบาทต่อการทำให้เหตุการณ์ลดลงหนึ่งเหตุการณ์ (สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ม.ป.ป. : 7-8)

อย่างไรก็ตาม ประเด็นผลผลิตในด้านกระบวนการยุติธรรม จากมุมมองฝ่ายที่เห็นต่างจากรัฐ อาทิ วันกาเดร์ เจ๊ะมาน อดีตประธานเบอร์ซาตู ก็มีความเห็นว่า เรื่องความขัดแย้งของภาคใต้สามารถจบได้โดยไม่ต้องแยกดินแดน หากรัฐบาลจัดการให้ดี ยอมรับความจริงว่ามุสลิมในพื้นที่ไม่ใช่ผู้อาศัยหรือผู้อพยพ ปฏิบัติต่อเขาในลักษณะที่เป็นคนดั้งเดิม จะใส่หมวกขาว หมวกดำ โสร่ง หรือจะกินอะไร บังคับไม่ได้ เพราะแม้มุสลิมจะเป็นคนกลุ่มน้อยของประเทศ แต่เป็นคนกลุ่มใหญ่ที่ถือเป็นเจ้าของพื้นที่มาตั้งแต่อดีต “ถ้าจะให้เรื่องจบต้องพยายามอย่ากดดันให้ขุ่น พยายามอ่านความต้องการของมุสลิมให้ทะลุ ต้องถือว่าคนส่วนใหญ่ไม่ต้องการ Merdeka (เอกราช) ส่วนมากต้องการอยู่ในสังคมไทยอย่างสันติสุข ตามครรลองชีวิตของเขา” (ชากี๋ พิทักษ์คุณพล และคณะ, 2558 : 148) นอกจากนี้ วันกาเดร์ เจ๊ะมาน อดีตประธานเบอร์ซาตู ได้ให้สัมภาษณ์กับ BBC เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2547 (2004) ว่า “การแบ่งแยกดินแดนเป็นแนวคิดที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์โลกปัจจุบัน” (ชิตชนก ราฮิมมุลลา, 2548 : 16) เหตุผลที่เขาให้สัมภาษณ์เช่นนั้นก็เพราะความเป็นนักวิชาการที่วิเคราะห์แล้วว่าภายใต้ความเป็นโลกาภิวัตน์อาณาเขตของดินแดนต่างๆ เริ่มหมดความสำคัญลง “ผมคิดว่าสมัยนี้แยกดินแดนได้อย่างไร มันเป็นไปได้ยาก นอกจากมี Super Power (มหาอำนาจ) มหาหนุอย่าง East Timor (ติมอร์ตะวันออก) นั้นเป็นกรณีของ Super Power” (ชากี๋ พิทักษ์คุณพล และคณะ, 2558 : 113)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าปัญหาความขัดแย้งที่อันเป็นผลผลิตจากด้านกระบวนการยุติธรรมเป็นประเด็นปัญหาที่ประชาชนในพื้นที่สามารถสัมผัสได้ในระดับปัจเจกบุคคล ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาใจกลางของความขัดแย้งอันดับต้นๆ ที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาในด้านนี้ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่หวาดระแวง ไม่ไว้วางใจต่อเจ้าหน้าที่รัฐ และไม่เชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม การแสดงออกในเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่างเป็นนัยยะที่แสดงถึงการต่อต้านและไม่ยอมรับต่ออำนาจรัฐ นั่นเอง

4.4.3.7 ด้านประวัติศาสตร์

บาดแผลทางประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานีในอดีต ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่และเรื่องจริงไม่ใช่เพียงข้ออ้าง เป็นการส่งผ่านจิตสำนึกและความทรงจำทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ครั้งราชอาณาจักรสยามมาทำสงครามตีรัฐปัตตานียึดครองเป็นเมืองขึ้นและผนวกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยามในยุคสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเด็นนี้เป็นความเจ็บปวดทางจิตใจเป็นบาดแผลที่สะสมมาจากในอดีต ซึ่งส่วนหนึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากเพลงกล่อมเด็กของคนมลายูในพื้นที่ที่มีเนื้อหาของเรื่องราวเหตุการณ์และบุคคลสำคัญ ความทรงจำและความรู้สึกเจ็บปวดดังกล่าวถูกถ่ายทอดส่งต่อกันเรื่อยมาจากรุ่นสู่รุ่น และถูกนำมาใช้เป็นเหตุผลหนึ่งของการปลุกระดมเพื่อการต่อสู้ในปัจจุบัน ลองนึกภาพดูว่าทุกวันนี้เวลาพูดถึงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่ไทยต้องเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า และได้รับฟังเรื่องเล่าสืบต่อกันมาถึงการเผาวัด เคาเมือง สังคมไทยส่วนใหญ่ยังคงรู้สึกถึงบาดแผลที่ส่งต่อกันมาจนทุกวันนี้ แม้ว่าปัจจุบันจะไม่มีเหตุการณ์ใดที่ย้ำเตือนประวัติศาสตร์ในอดีตครั้งนั้นอีกแล้วก็ตาม เมื่อ

ลองนึกถึงใจเขาใจเราแล้ว ก็จะสามารถเข้าใจคนมลายูปาตานีได้ไม่ยากนักในส่วนนี้ แต่ที่มากไปกว่านั้น คือนอกจากผู้คนในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีความทรงจำที่เจ็บปวดเมื่อครั้งถูกตีเป็นเมืองขึ้นดังกล่าวแล้ว ในยุคสมัยปัจจุบันก็ยังมีเหตุการณ์ที่เป็นเสมือนเครื่องย้ำเตือนและกระตุ้นความทรงจำที่เจ็บปวดนั้นให้มีชีวิตอยู่เสมอมา เช่น เหตุการณ์ความรุนแรงที่กรือเซะและตากใบ กลายเป็นแผลเป็นในจิตใจที่รอกการเยียวยา (สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ม.ป.ป. : 13-14)

รุ่งรี เณลิมศรีภิญโญรัช (2556 : 26-27) กล่าวว่า คนมลายูมุสลิมในดินแดนแถบนั้น ไม่ได้มีส่วนในการตัดสินใจชะตากรรมของตนเองว่าต้องการจะเป็นสมาชิกของชาติสยามหรือไม่ การต่อต้านการถูกผนวกรวมและการถูกทำให้กลายเป็นไทยได้ปะทุขึ้นและดำเนินต่อมาตลอดช่วงเวลากว่าหนึ่งศตวรรษ แม้ว่าอาจจะเบาบางไปบ้างในบางยุคสมัยแต่ความคิดต่อต้านยังไม่เคยยุติลง การต่อสู้ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในหมู่ชนชั้นนำมลายูมุสลิมได้ขยายตัวไปสู่ระดับสามัญชนมากขึ้นเรื่อยๆ หมายเหตุสำคัญทางประวัติศาสตร์อันหนึ่ง คือข้อเรียกร้องของหะยีสุหลง อับดุลกอเดร์ ในปี พ.ศ.2490 ได้ยื่นข้อเสนอ 7 ประการให้กับตัวแทนของรัฐบาลไทย ประกอบด้วย 1) ให้มีผู้ปกครองในสี่จังหวัด ปัตตานี สตูล ยะลา และนราธิวาส เป็นคนมุสลิมในพื้นที่และได้รับเลือกจากคนในพื้นที่ โดยให้มีอำนาจในกิจการศาสนาอิสลามและแต่งตั้งข้าราชการ 2) ให้ข้าราชการในสี่จังหวัดร้อยละ 80 เป็นคนมลายูในพื้นที่ 3) ให้ใช้ภาษามลายูเป็นภาษาราชการควบคู่ไปกับภาษาไทย 4) ให้ใช้ภาษามลายูเป็นสื่อในการเรียนการสอนระดับประถม 5) ให้มีศาลพิจารณาคดีตามกฎหมายอิสลามที่แยกขาดจากศาลยุติธรรมของทางราชการ โดยให้ดาโต๊ะยุติธรรมมีเสรีในการพิพากษาชี้ขาดความ 6) ภาษีและรายได้ที่จัดเก็บให้ใช้ในพื้นที่สี่จังหวัดเท่านั้น 7) ให้คณะอิสลามประจำจังหวัดมีอำนาจออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติทางศาสนาโดยได้รับความเห็นชอบจากผู้มีอำนาจตามข้อ 1

หลังจากได้มีการยื่นข้อเรียกร้องไม่นาน หะยีสุหลงและผู้นำศาสนาอีกหลายคนก็ถูกจับกุมข้อหากบฏ และถูกคุมขังเป็นเวลา 4 ปี 8 เดือน ต่อมาเขาได้รับการปล่อยตัวก่อนครบกำหนด แต่สองปีต่อมาเขากลับหายตัวไปอย่างลึกลับพร้อมลูกชายคนโต หลังถูกตำรวจสันติบาลที่สงขลาเรียกไปรายงานตัว ซึ่งทางครอบครัวของหะยีสุหลงเชื่อว่าเขาถูกสังหารก่อนนำศพไปฝังน้ำ และเรื่องราวของหะยีสุหลงยังคงเป็นหนึ่งใน “ประวัติศาสตร์บาดแผล” ที่ยังคงเล่าต่อๆ กันในกลุ่มชาวมลายูมุสลิม แม้เวลาผ่านไปกว่าครึ่งศตวรรษ และน่าแปลกใจว่าข้อเสนอหลายข้อที่มีการพูดกันในปัจจุบันมีความคล้ายคลึงกับข้อเรียกร้องของหะยีสุหลงยิ่งนัก ยิ่งไปกว่านั้นหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ยังคงเกิดการต่อต้านอำนาจรัฐในส่วนกลางอยู่เรื่อยๆ ผู้นำมุสลิมในพื้นที่ อาทิเช่น หะยีสุหลง บิน อับดุลกาเดร์ ที่ได้ยื่นข้อเสนอดังกล่าวให้บริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเขตปกครองตนเอง จนทำให้รัฐมองว่าเป็นกบฏต่อแผ่นดิน แม้แต่เหตุการณ์ดุซงญอที่เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2491 ก็ถูกนำมาผลิตซ้ำอีกครั้งใน พ.ศ.2547 ในวันและเดือนเดียวกัน โดยชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้ตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้ว่า เหตุการณ์กรือเซะเมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2547 เป็นการนำเอาประวัติศาสตร์ของ

คชงญเมื่อ 28 เมษายนพ.ศ.2491 ขึ้นมาสร้างพื้นที่ทางความคิดให้กับประชาชน ด้วยการนำเอาความทรงจำในอดีตมาผลักดันให้เกิดการลุกฮือขึ้นสู้กับอำนาจรัฐปัจจุบัน (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2548 : 1-25)

ผู้ก่อการได้ใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือสำคัญในการฉายภาพการต่อสู้ การยึดครองและการจัดระเบียบสังคมที่ดำเนินการโดยราชอาณาจักรสยามในอดีตต่อเนื่องมาถึงรัฐบาลไทยในปัจจุบัน ซึ่งล้วนแต่เป็นความพยายามที่จะให้ชาวมลายูลืมประวัติศาสตร์ชนชาติตนเอง และหันมายอมรับความเป็นไทยอยู่ในระบบและระเบียบของสังคมใหญ่ คือประเทศไทยให้ได้ ทั้งนี้ปรากฏเป็นหลักฐานและให้ข้อมูลที่ว่าปัตตานีเคยมีเอกราชและอธิปไตยเป็นของตนเอง เคยมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการโดยสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศประเด็นสำคัญในมิตินี้ คือเป็นการปลุกกระแสสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่พยายาม ให้เห็นว่าชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธเป็นผู้รุกราน เป็นชนชั้นปกครองที่ไม่เคยมีความจริงใจ เข้ากันไม่ได้กับชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ จำเป็นที่ชาวมลายูจะต้องต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นอิสระ มีประเทศและสังคมเป็นของตนเองเหมือนเช่นในอดีต (สภาพที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2551 : 34) และดังที่ประเวศ วะสี (2550 : 25) กล่าวว่า สาเหตุแห่งความรุนแรงในภาคใต้ 7 ประการ ส่วนหนึ่งได้แก่ ความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ ปัตตานีเคยเป็นรัฐอิสระเคยมีสงครามกับกรุงเทพฯ ตั้งแต่สมัยเริ่มแรกของรัตนโกสินทร์ป็นใหญ่กระบอกหนึ่งที่ตั้งอยู่หน้ากระทรวงกลาโหมชื่อ “นางพญาตานี” จะช่วยบอกประวัติศาสตร์ได้ดี

ปัญหาทางประวัติศาสตร์ยังคงถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความรู้สึกและทัศนคติด้วยมุมมองที่ต่างกัน โดยศูนย์กลางอำนาจในกรุงเทพมหานครมักจะมีมุมมองว่า ปัตตานีเป็นประวัติศาสตร์ของการก่อกบฏและเป็นประวัติศาสตร์ในด้านลบ ในขณะที่มุมมองของคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูกลับมองประวัติศาสตร์ปัตตานีด้วยความงดงาม เพราะเป็นประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อความเป็นอิสระ ซึ่งอาจทำให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ปัตตานีเป็นทัศนคติการมองซึ่งขัดกัน (discrepancy of perspectives) (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ อ้างถึงในปิยนารถ บุนนาค, 2546 : 35) ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานีเป็นเสมือนเหรียญสองด้าน ในด้านหนึ่งปัตตานีเป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกกดทับโดยรัฐ ซึ่งเป็นการลดทอนความสำคัญของปัตตานีลงให้กลายเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของประเทศไทย ในขณะที่อีกด้านปัตตานีกลับเป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกเชิดชูถึงความรุ่งโรจน์ในครั้งอดีตโดยจำเป็นต้องมีการเรียกร้องเอกราชคืนมา เพราะฉะนั้นแล้วประวัติศาสตร์ปัตตานีจึงไม่ได้เป็นเพียงการกำหนดความทรงจำด้านเดียวอย่างที่รัฐหรือคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เป็นเท่านั้น แต่ยังเป็นเหตุการณ์ที่แต่ละฝ่ายนำไปตีความตามความต้องการของฝ่ายตน ลักษณะดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ก็ถูกตีความและนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองและทำให้เกิดผลทางด้านการเมืองเช่นกัน ดังนั้นถึงเวลาที่จึงต้องร่วมกันศึกษาและทำความเข้าใจประวัติศาสตร์อย่างละเอียดในทุกมิติ เพื่อคลี่คลายปัญหาความ

ขัดแย้งโดยการนำประวัติศาสตร์มาเป็นเครื่องมือนำไปกล่าวอ้างสนับสนุนความชอบธรรมของแต่ละฝ่าย

สรุป ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบเชิงพื้นที่ที่ต่างกัน โดยแบ่งออกเป็น 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการเมือง การปกครอง การมีมุมมองที่แตกต่างกันระหว่างภาครัฐกับประชาชนในพื้นที่ ปัจจัยดังกล่าวถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นทางการเมืองที่เอื้อต่อการก่อให้เกิดความขัดแย้งจนกระทั่งกลายมาเป็นความรุนแรงในที่สุด 2) ด้านศาสนาและความเชื่อ แม้ศาสนาจะไม่ใช่สาเหตุของความขัดแย้งในพื้นที่โดยตรงแต่ก็มีความเชื่อว่าศาสนาอิสลามได้ถูกนำมาอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำของผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ 3) ด้านเศรษฐกิจ ปัญหาความยากจนและปัญหาสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของคนในพื้นที่ 4) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ภาครัฐยังขาดความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมของประชาชนในพื้นที่จึงกลายเป็นการกดทับอัตลักษณ์ของความเป็นมุสลิม 5) ด้านการศึกษา สาเหตุจากการที่ภาครัฐพยายามเข้าไปควบคุมการจัดการการศึกษาของสถาบันปอเนาะจึงกลายเป็นอีกชนวนที่ทำให้คนในพื้นที่เกิดความหวาดระแวงและปฏิเสธระบบการศึกษาของรัฐไทยไปโดยปริยาย 6) ด้านกระบวนการยุติธรรม เกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิของความเป็นมนุษย์ขั้นพื้นฐานจากกรณีหลายๆ เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น 7) ด้านประวัติศาสตร์ ปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาทางประวัติศาสตร์ที่ยังคงถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความรู้สึกลึกซึ้ง และแต่ละฝ่ายมีทัศนคติด้วยมุมมองที่ต่างกัน